

Kielertraktatens tolkning och tillämpning.

Diskussionen kring Kielertraktaten hade sin högkonjunktur under förra seklets sista år, närmare bestämt 1889—1899. Efter unionsupplösningen 1905 har det i Sverige varit nästan tyst om densamma. Reservationen betingas av Varenius' långa uppsats i *Historisk Tidskrift* 1931, benämnd *Kieltraktaten, dess genesis*. I Norge har man ej i lika hög grad förlorat intresset för det omstridda aktstycket. Vi nämna Aall und Gjelsvik, *Die norwegisch-schwedische Union, ihr Bestehen und ihre Lösung*, Halvdan Kohts till hundraårsjubileet utkomna arbete: 1814, *Norsk Dagbok* hundra år efterpå, och sist det arbete av S. Wollebæk 1928, som föranledde Varenius att efter en paus på tre decennier göra det ämne, å vilket han i yngre år i mästaren Alins spår huvudsakligen anlagt juridiska synpunkter, till föremål för en ingående realfilologisk undersökning.

Det minskade intresset för Kielertraktaten har rimligen sin orsak däri, att den, huru man än ställer sig till frågan om dess giltighet före 1905, i varje fall efter detta år saknar all politisk aktualitet. Den, som nu igen tar upp den till behandling, måste bereda sig på ett vida mindre auditorium än det, sekelskiftets uttolkare kunde påräkna. Svårt kan t. o. m. vara att få ens ett vetenskapligt auditorium att lyssna. I den mån det ännu självt har personliga minnen av unionen, torde det alljämt känna leda vid unionsproblemen. Mer betyder dock, att det rent juridiska tolkningsproblemet — skall Norge enligt traktaten lyda under Sveriges rike eller blott under Sveriges konung? — anses ha fått sin slutgiltiga lösning genom den slutreplik, Alin 1899 ägnar

Hans Forssells kritiska granskning av hans 1889 utkomna huvudarbete *Den svensk-norska unionen*. Pontus Fahlbeck förklarar i den artikel, han i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1900 ägnar Kielertraktatens artikel IV — och det är om den hela striden rör sig — striden om dennas betydelse »vetenskapligt sett avslutad». Alin, som kategoriskt bejakar det förra alternativet, har enligt Fahlbeck avgått med segern. Samma mening uttalar ock en nära frände till Hans Forssell i den nekrolog, han i fjol ägnade Otto Varenius. Om också tveksamt erkänner han, att den Alinska skolan »ur strikt formell och dokumentarisk synpunkt ägt de starkare skälen»¹.

Då den omdiskuterade traktaten här igen togs upp till behandling med hänsyn till så väl innebörd som tillämpning, är det på grund av vunnen övertygelse om att den Alinska tolkningen är i grunden oriktig. Den rätta lösningen ligger i ett bejakande av sist angivna alternativ. Den var redan långt före Alin lämnad av Rydin i hans 1863 utgivna arbete *Föreningen emellan Sverige och Norge* och har sedan på ett i stort sett lyckligt sätt hävdats av Forssell i hans redan omtalade debattinlägg av 1895, benämnt *Fjärde artikeln av fredstraktaten i Kiel d. 14 jan. 1814*, en rättshistorisk kontrollanalys² samt av norrmannen Aubert i hans posthuma verk av 1897, kallat *Norges folkeretslige Stilling*. Ett upprepande av argument, som presterats av Rydin, Forssell och Aubert, kan dock icke vara nog för att motivera en ny uppsats i ämnet. Författaren tror sig fastmera genom självständig uppläggnings och nya bevis kunna försvara, att han sällar sig till den redan stora skaran av *Kielerfredens* uttolkare. Därtill kommer, att han i mindre väsentliga stycken avviker från de sistnämnda tre forskarnas uppfattning.

I.

Kielerfreden, vilken som bekant avslöts mellan Sverige och Danmark den 14 jan. 1814, intager på så sätt en sär-

¹ Nils Forssell, Otto Varenius och de svensk-norska unionsproblemen, *Nordisk Tidskrift* 1940 s. 68.

² Tryckt i *Nytt Juridiskt Arkiv*. Årg. 20.

ställning bland svenska fredstraktater, att den icke betyder vare sig enbart territoriell vinst eller enbart territoriell förlust för vårt land. Det är en bytestransaktion, den handlar om, i det svenska Pommern utbytes mot Norge. Följden därav har blivit, dels att en rad artiklar i traktaten svara mot varandra — art. IV mot art. VII, art. V mot art. VIII, art. VI mot art. X — dels att andra artiklar s. a. s. i samma andetag giva analoga bestämmelser beträffande den danska avträdelsen av Norge och den svenska avträdelsen av Pommern. En rad olika redaktioner föreligga särskilt av ovan nämnda mot varandra svarande sex artiklar¹. Den mest omfattande ändringen är den, som företagits i den för Norges avträdelse konstitutiva art. IV. Det är om denna ändrings innebörd, meningarna, som nämnts, särskilt gå i sär, i det Alin och hans skola vilja till ett rättsligt minimum reducera vad man tidigare ansett grundlägga en radikal olikhet i fråga om den rättsliga ställning, som tillämnades Norge och Pommern i deras förening med resp. Sverige och Danmark.

Det kan vara skäl att först efterse, vad de mot varandra svarande artiklarna IV och VII skulle inneburi, om de antagits i den redaktion, de ha i det första svenska utkastet, och det med avseende så väl på avträdelsens subjekt som dess dativobjekt.

Enligt nämnda utkast, som liksom senare utkast och den definitiva texten är skrivet på franska, renonce S. M. le roi de Dannemarc, resp. S. M. le roi de Suède tant pour elle que pour ses successeurs au trône et au royaume de Dannemarc, resp. Suède irrévocablement et à perpétuité en faveur de S. M. le roi de Suède, resp. Dannemarc et de ses successeurs au trône et au royaume de Suède, resp. Dannemarc à tous ses droits et titres sur le royaume de Norwège, resp. le duché de la Poméranie Suédoise.

¹ Avtryckta bland bilagorna till Alins i texten omnämnda bok »Den svensk-norska unionen». De aktstycken, för vilkas vidkommande i det följande ingen särskild hänvisning sker, återfinnas hos Alin.

Otvivelaktigt avstår därmed Danmarks, resp. Sveriges riken sina rättigheter till resp. Norge och Pommern, men icke därför att kung och rike skulle i traktatspråk vara i den grad synonyma med varandra, att man saklost kan utbyta det ena mot det andra, såsom man i en naturskildring kan utbyta »växt» mot »ört» och »varg» emot »ulv», utan därför att respektive kungar äro statsrättsligt och folkrättsligt lika befogade att göra dylika avträdelser med bindande kraft för all framtid. Omnämmandet av efterträdarna är onödigt men oskadligt.

Annorlunda förhåller det sig, när resp. kungar nämnas såsom de, till vilkas förmån avträdelsen sker. Intet hinder finns för att resp. kung finge det avträdde området under rent personlig rättstitel. Patrimonialstater, som helt äro i sin härskares hand, existerade icke blott i Grotius' ännu högst auktoritativa folkrättsliga arbete utan också i den politiska verkligheten långt fram i nyare tid, om också icke i så outrerad form som under medeltiden. Primogenitur- och odelbarhetsprincipen hade ju långt om länge vunnit seger Europa utöver. Men för tanken att fursten var ett organ åt riket var man ännu på många håll främmande, i synnerhet när det gällde välden, som sammanbragts av heterogena beståndsdelar. Om så väl den österrikiske kejsaren som den preussiske och den sardinske konungen gäller vad Jellinek säger om den medeltida landsherrn, att han »aus verschiedenen Rechtstiteln eine Mehrheit von Territorien besass, die trotz der Gemeinsamkeit des Herrschers keine innere Gemeinschaft bildeten»¹. Vad sådana herrar i krig förvärvade tedde sig som ett personligt förvärv, med vilket de kunde göra vad som passade dem. Var en sammanmältning med deras forna besittningar avsedd, uttrycktes det gärna så, att fursten skulle besitta området med den för hans hus gällande tronföljdsordningen. När det gällde avträdelser till ett så relativt homogent rike som Frankrike, vars konung ju även var konung av Navarra, förklarades

¹ Jellinek, Allgemeine Staatslehre, Zweite Auflage s. 394.

uttryckligen — så både i Westfaliska, Pyrrheneiska och Risjwijkfrederna — att det avträdde området skulle inkorporeras med kronan Frankrike. Ibland finner man också bestämmelsen om avträdelse av område från furste till furste kompletterad med en gränsdragning mellan deras länder. Typiskt nog benämnes därvid ofta ett rike med en pluralbeteckning: les états de S. M. Britannique, du roi de Prusse, de Pologne, de Sardaigne, les départements de la république française. I Wienerkongressakten förekommer dock, att Preussen betecknas som Preussen eller konungens av Preussens monarki och att ett avträtt område förklaras skola förenas med denna. Hertigdömet Warschau förklaras skola förenas med ryska riket genom sin författning.

Av det anförda torde framgå, att frågan om avträdelens dativobjekt icke ligger så enkelt till som Alin föreställer sig. Furstetiteln ger icke utan vidare besked om till vilket rike det avträdde området skulle höra hän. Stundom hade den vinnande fursten intet rike, åt vilket han var organ. Han ägde en rad arvländer. Vad vi kalla Österrike betecknades som »la maison d'Autriche». Hans kejsrerliga och kungliga apostoliska majestät var därtill kung både av Ungern och Böhmen. Med vilken av sina »stater» skulle han införliva Istrien och Dalmatien, när de i Campo Formiofreden avträdde till »S. M. l'Empereur, Roi de Hongri et de Bohême». Rimligtvis fick en sådan furste träffa sitt val efter eget skön, om icke som i Rijswijkfreden ett område avstås till Sveciæ Regi ut comiti Palatino eller i Wienerkongressakten ett område förklaras tillkomma hans kejsrerliga och kungliga apostoliska majestät i hans egenskap av konung i Böhmen. Det avträdde området kunde ibland vara så stort, att det gamla territoriet icke kunde assimilera det med sig. Så var fallet, när i Utrecht 1713 den katolske konungen avträdde »à Son Altesse Royale de Savoye et à ses successeurs l'Isle et Royaume de Sicile». Konung av Sicilien blev sedan den titel, varmed hertigen av Savoyen framträdde inför världen. Tydligt kan man icke i ett dylikt fall säga, att det nya territoriet avträdde till det gamla. Än mindre

var så fallet vid en villkorlig avträdelse av det slag, som möter oss, då i Utrechtfreden »la succession de la Couronne d'Espagne et des Indes» tillerkännes »Son Altesse Royale de Savoye».

Bland furstar, som ägde mer än ett rike, befunno sig 1814 just den ene av de kontrahenter, som avslöto Kieltraktaten, nämligen konungen av Danmark, som utom över kungariket Danmark—Norge rådde över hertigdömena Slesvig och Holstein med annan tronföljdsordning än kungarikets. För högstdensamme bör det därför icke ha varit något egendomligt att en konung erhöi en besittning, som ej föll hans konungarike till. Det bekanta »Mageskiftet», avslutat 1767 i form av en provisorisk traktat mellan »Ihro Königl. Maj. zu Dänemark, Norwegen etc. etc. und Ihro Kayserl. Maj. von allen Reussen etc. etc.» i uttalad avsikt av främja sämjan mellan det danska och det ryska riket — se art. X — överför den dittillsvarande storfurstliga andelen av Holstein »an Ihro Königl. Maj. zum immerwährenden Eigentum» mot att grevskapen Oldenburg och Delmenhorst överflyttades på alla ryssars storfurste. Att därmed dock icke det danska riket tillskyndades någon vinst blev om icke förr klart, då storfurst Paul, hunnen till mogen ålder, i sin ratifikation av 1773 förklarar sig ha »cédé et transporté en pleine propriété notre dite part au duché de Holstein avec ses dépendances à S. M. le roi de Dannemarc et de Norwège et à ses descendans mâles ainsi qu'à toute la maison royale de Dannemarc dans la succession masculine». Att i Pommern införa agnatisk tronföljd skulle tydligen utan särskild anvisning stått Fredrik VI öppet, därest icke genom tillägget »ses successeurs au trône et au royaume de Dannemarc» Kongelovens agnatiskt-kognatiska tronföljd — vad icke var en självklar sak — stipulerats skola ha giltighet även för Pommern.

Att Sveriges och Danmarks riken komma i besittning av Norge, resp. Pommern följer icke av cessions- och renuntiationsformelns redan citerade partier. Hade traktatens författare så ansett, hade han icke kompletterat mom. 1 med

ett mom. 2 och t. o. m. ett mom. 3¹. Om i traktater, som Sverige ej avslutat, en avträdelse till förmån för ett visst rikets suverän uppfattats såsom utan vidare gällande också för hans rike, i fall där han blott har ett sådant, kan detta intet betyda, när det gäller ett land, som under en serie freder utbildat en egen schablon för avträdelser. Det ligger en viss, under sista århundradet alltför bitter nationell tradition bakom art. IV och VII. Formuläret är fixt och färdigt i Fredrikshamnfreden². Såväl i denna som i Kielerfreden i dess äldsta gestaltning blir det först i ett mom. 2 klart, att de avträdde områdena skola tillhöra icke suveränen själv utan hans rike. »Ces baillages, embrassant la totalité du royaume de Norwège — — — appartiendront désormais en toute propriété et souveraineté au royaume de Suède et lui restent incorporés», heter det i art. IV mom. 2, och orden upprepas i art. VII mom. 2 endast med utbyte av de norska stiftens mot de pommerska provinserna. Till trygghet av en sådan inkorporerings varaktighet lovar slutligen resp. konung i mom. 3 både för sig och sina efterträdare och för hela riket — man observere, huru de tre etapper, i vilka vi följt avträdelser, till sist ånyo bringas i erinran — avstå från vidare anspråk på de avträdde områdena och löser dessas invånare från den trohetsed, de svurit resp. krona.

Så väl genomtänkta och systematiskt uppbyggda äro Kielerfredens cessions- och renuntiationsformler. Varför då vid deras tydning fästa uppmärksamhet vid traktater, som äro utformade på en höft³ och lämna åt läsaren att

¹ Se och jfr Forssell a. a. s. 6.

² Till kontroversen mellan Alin och Forssell rörande föregående svenska cessions- och renuntiationsformler vill jag icke annorledes taga ställning än att jag förklarar, att »rike» strukits i formelns början, därför att det ansetts vara onödigt. Att det är »riket», som i sista hand tillgodogör sig landförväret blir ju klart genom senare inkorporeringsbestämmelser.

³ Exempel på en dålig avträdelseformel föreligger i den av Alin, Fjerde artikeln af Fredstraktaten i Kiel s. 73 ff. avtryckta Wienerkongressakten, där det heter, att konungen av Preussen avträder till h. m. konungen av det förenade konungariket Storbritannien och Irland, konung av Hannover med full äganderätt och suveränitet vissa tyska områden. Att det är i sin senare egenskap han får områdena framgår ju alls icke av texten.

gissa sig till meningen. Kielstraktatens centrala bestämmelser fylla åtminstone i sin första redaktion så stora stilistiska anspråk, att man kan våga taga dem på orden.

Konsekvensen av att Norge och Pommern införlivas med resp. Sveriges och Danmarks riken blir att dessa länders författningar skola gälla också för dem, således 1809 års RF för Norge och Kongeloven för Pommern. Detta dock endast under förutsättning av att inga reservationer gjorts till förmån för en viss rättslig särställning. Sådana ha emellertid gjorts för Norge i art. V och för Pommern i art. VIII. Den förra reservationen har dock knappt något konkret innehåll att anknyta till, då det gäller det närvarande, utan ställer i den äldsta svenska redaktionen i utsikt ett återupplivande av norrmännens gamla rättigheter och privilegier; därmed skulle det löftet infrias, Sveriges konung i traktat av 1813 givit Englands om all möjlig respekt »pour le bonheur et pour la liberté du peuple de la Norwège». Reservationen till förmån för Pommern är — också i den första svenska redaktionen — kortare men också mer påtaglig, i det den anknyter till »droits, libertés et privilèges, tels qu'ils existent actuellement». Att därmed avsågos de kontitutionella akterna av 1810 och 1811 torde ha telt sig klart med detsamma, ehuru dessa först i den definitiva texten uttryckligen omnämndes. Då sagda aktstycken gävo en klassvis vald pommersk lantdag en vidsträckt lagstiftnings- och beskattningsrätt, måste man säga, att Pommerns inkorporering i Danmark skulle fått föga betydelse¹.

På ett tidigt stadium, så tidigt, att den danske underhandlaren kammarherre Bourke icke hunnit få del av den ursprungliga lydelsen², har nu i art. IV mom. 2 på tillskyndan av Karl Johan med den svenske underhandlaren fri-

¹ Se och jfr C. G. H:s anmälan av arbeten av Aubert och Yngvar Nielsen i Hist. Tidskr. 1894 s. 33 ff.

² Se Varenius, Kielstraktaten i Hist. Tidskr. 1931 ss. 139, 142, 157. Varenius' undersökning har för mig haft den betydelsen, att den visar, att för min uppfattning »förargliga» uttryck i traktaten icke kunna bortförklaras därmed, att de fått kvarstå som relikter av en äldre redaktion.

herre Wetterstedts hand en ändring införts, som häver den parallellism mellan Norge och Pommern, som i förstone strängt iakttagits. Om de norska stiftet heter det nu »appartien-dront désormais» — icke »au royaume de Suède» utan »à S. M. le roi de Suède», och i stället för »et lui restent incor-porés» säges det: »et formeront un royaume réuni à celui de Suède». Enligt den uppfattning, som tidigast framträtt i den vetenskapliga litteraturen, tillerkännes Norge härigenom en suverän ställning vid sidan av Sverige, med vilket det förenas i en på jämlikhetens princip grundad union. Enligt Alin och hans skola är förändringens innebörd betydligt mindre radikal. Norge skulle, förklarar Alins lärjunge Edén, »icke få inrangeras i det allmänna svenska förvaltningssyste-met såsom ett antal nyvunna svenska provinser utan utgöra ett administrativt helt för sig med namn av konungarrike, om också liggande under Sveriges krona»¹. Utbytet av »royaume de Suède» mot »roi de Suède» förklaras vara en sekundär ändring, föranledd av ändringen i efterföljande rader. Då ett nytt »royaume» insatts i texten, har man sett sig nödgad ersätta det »royaume», som tidigare stod där, med det synonyma »S. M. le roi». Stilistiska, icke rätts-liga skäl ha föranlett den förändring, som enligt en äldre skola skulle ersätta den först tillämnade subordinationen med en koordination.

Det måste omedelbart sägas, att den Alinska uppfatt-ningen icke är nöjaktig eller ens rimlig. En viss provinsiell självstyrelse var redan utlovad åt Norge i art. V. Skulle denna vidgas eller ytterligare tryggas, var det naturligt att göra detta genom en omarbetning av samma artikel. I den definitiva redaktionen innehåller art. V blott ett allmänt löfte att respektera redan existerande friheter och privilegier, medan i art. VIII inryckts en hänvisning till bestämda kon-stitutionella akter, nämligen de redan omtalade av 1810 och 1811. Hade man i art. IV utbytt »royaume de Suède» mot synonymen »roi de Suède», borde man väl ock i art. VII

¹ Edén, Kielerfreden och unionen s. 11 f.

— så angelägen som man varit om en logiskt genomförd periodbyggnad — utbytt »royaume de Dannemarc» mot synonymen »roi de Dannemarc». Man kan också säga, att om Norge skulle få utgöra ett eget kungarrike men i under-ordnad ställning vis à vis Sverige, detta bäst kunnat anges genom en upprepning av »royaume» med en adversativ kon-junktion emellan.

Viktigast äro dock de positiva invändningar, som kunna göras mot Alins resonemang. Det är icke nog med att art. IV, såsom Forssell säger, enligt Alin stadgar »icke det, som den för ögonen innehåller, utan jämnt upp det, som bevis-ligen därur blivit uteslutet»¹. Vad den nu efter ordalydelsen har att säga ger en förnuftig mening och denna kunde icke rätt gärna ha uttryckts annorlunda än som skett. Att an-vända ett uttryck, som kan missförstås och måste missför-stås, om man tar texten på orden, är väl dock en bra mycket större försyndelse än att använda samma ord i två på varandra följande satser². Meningen är att Sverige och Norge skola lyda under samma konung, som ju redan tidi-gare i historien varit fallet, och icke det senare riket under det förra. Härvidlag är det dock Sveriges konung, som tager Norges tron i besittning och icke tvärtom. Karl XIII blir Norges konung i kraft av vad man kallar potentierad organställning. Därför kan man dock icke säga, att Norge avträtts till Karl XIII personligen. Ett sådant uttryck väcker ofrånkomligen den föreställningen, att han skulle kunna fortsätta att vara Norges konung även sedan han genom abdikation eller avsättning — folkrätten räknar som bekant även med revolutionära omvälvningar, om de åstadkomma åsyftad effekt — upphört att vara Sveriges. Däremot icke

¹ Forssell a. a. s. 5.

² Att man icke var så rädd för vad Forssell kallar kakofoni framgår av att det i art. XXV heter »cessée par la cession». Sådant skulle under min skoltid föranlett en hänvisning till Landtmanson, Den svenska prosastilen § 34. Det kan också synas egendomligt, att Alin, som å Wetterstedts vägnar är så granntyckt, när det gäller ords upprepning, ej finner något stötande i att — allt under förutsättning av att konung och rike äro synonymer — samma tanke återkommer i art. IV resp. VII mom. 1 och mom. 2 sats 1.

blott kan utan bör man säga, att Norges rike avträtts till Sveriges konung personligen. Karl XIII inträder redan jämlikt mom. 1 i art. IV uti Fredrik VI:s alla rättigheter, sådana de gått i arv i hans ätt son efter far alltsedan maktöverlåtelsen 1661. Ett mer personligt regemente än det, som Kongeloven etablerat, fanns ej i hela kristenheten. Kongeloven fortsätter tills vidare att gälla i Norge endast med den förändringen, att dess tronföljdsordning ersatts av den i 1810 års SO gällande. Däremot kommer 1809 års RF Norge icke vid — utom vad beträffar bestämmelsen i § 94 om utkorande av ny konungaätt, i händelse den gamla utslöcknat¹. Sveriges konung skall utöka sin makt genom att till sin svenska krona på grund av ny rättstitel — man tänke på hans kejsarliga och kungliga apostoliska majestät eller på Son Altesse Royale de Savoie — lägga en norsk. Att det nya området skall assimileras med det gamla är icke avsett. Sveriges rike får nöja sig med den makttillväxt, den varaktiga föreningen med ett annat rike innebär. Härskas över detta får det ej. Den franska konstruktionen med det determinativa pronominet »celui» insatt som vikarie för »le royaume» ställer på ett påtagligt sätt det av de norska stiftens formerade kungariket i paritet med det svenska. Rike som rike².

Från likställighetsprincipen äger dock en påtaglig av Alin egendomligt nog icke accentuerad avvikelserum. Sverige och Norge ha icke, såsom fallet var vid tillkomsten av 1397

¹ Under förutsättning av den Alinska tolkningens riktighet blir regeringsformen giltig för Norge i kraft av bestämmelsen i dess ingress att den skall gälla »för Svea rike och ty underliggande länder». Intet tecken finns dock på att man 1814 sökt på Norge tillämpa nämnda klausul.

² Till markerande av olikheten mellan Alins uppfattning och min må ytterligare följande framhållas. För Alin är tolkningsfrågan närmast en stilfråga. Till dess belysning avtrycker han en rad traktater från tiden för Kielstraktatens tillkomst, där i stor myckenhet suveränens namn betecknar staten. Han förbiser emellertid, att vad som i detta sammanhang är av betydelse är blott cessions- och renuntiationsformler och i sådana av skäl som i texten auförts egentligen blott den vinnande partens benämning. Sådana

års unionsdokument, redan i förväg gemensam konung. Ej heller regleras den ordning, i vilken kungarna i framtiden skola följa varandra, genom ömsesidig överenskommelse. Norge får hålla till godo med den konung, Sveriges ständer utsett fem år tidigare, och är när det gäller framtida arvsföljd, skyldigt att respektera den succession, som angives i en av de svenska statsmakterna stiftad grundlag, 1810 års S. O. Om denna icke längre blir tillämplig, måste Norge utan vidare acceptera det kungahus, som Sveriges rikets ständer jämlikt den redan åberopade RF § 94 utkora. Norge befinner sig efter den 14 januari i samma situation vis à vis Sverige som den, vari det befann sig vis à vis Danmark under den danska valmonarkiens sista tider. Bestämmelsen i Kristian IV:s Norske Lov: den, som Danmarks råd och adel välja till Danmarks konung, den skall ock vara konung i Norge gäller mutatis mutandis igen¹. Norge har blivit

formler förekomma ytterst litet å de mer än 50 sidor Alin ägnat åt sina avtryck, och de tala till förmån för den uppfattning, som jag hävdar. För mig är tolkningsfrågan en rättsfråga, som måste ses mot sekulär bakgrund. Att beteckna den vinnande parten med suveränens namn är naturligt, då det gäller patrimonialvälden, sådana som de tyska, som härskaren innehar med en sorts privat rättstitel. Då det gäller sådana riken som Frankrike och Ryssland för att icke tala om Sverige, förekommer det icke gärna utan att en förtydligande uppgift om det avträdde områdets framtida öde lämnas. Bruket att överhuvud nämna fursten som mottagande part får också anses ha avtagit. Ännu i de freder, Napoleon som kejsare avslutat, användas avträdelseformler likartade med dem, vi mött under Ludvig XIV, men i den fred, Ludvig XVIII, som ju var Frankrikes konstitutionelle konung, 1814 avslöt med de allierade, talas om »la France», som den, vilken dessa tillerkänna besittningsrätten till Avignon etc. I freden i Wien 1864 avstår kungen av Danmark alla sina rättigheter till Slesvig-Holstein etc. till kungen av Preussen och kejsaren av Österrike till Slesvig-Holstein till Frankfurterfreden avstår »la France», nu republik, vissa territoriella rättigheter till förmån för »l'Empire allemand». I fredstraktaten 3 okt. 1866 art. III förklaras: S. M. l'Empereur d'Autriche consent à la réunion du royaume Lombardo- vénitien au royaume d'Italie. — Vid studiet av fredstraktater har jag för Ludvig XIV:s tid följt Henri Vast, Les grands traités du règne de Louis XIV, Paris 1893. och för tiden fr. o. med 1761 den stora Recueil des principaux traités d'alliance, de paix etc., som startats av Mr de Martens. Se även Dr. F. W. Ghillany, Diplomatisches Handbuch I—II, Nördlingen 1855.

¹ Se Aubert, Norges folkerettslige Stilling s. 22.

underkastat en flik av svensk lag. Väl att märka lägger dock Kieltraktaten som sådan intet hinder för hävandet av denna avvikelse från likställighetens princip. Det är av de svenska grundlagstiftarnas goda vilja allena som sådant beror.

Till stöd för sin egendomliga tolkning av art. IV åberopar Alin en rad uttryck i andra artiklar av traktaten. Det är dock klart, att dylika i förbigående gjorda uttalanden icke kunna ha vitsord gentemot klara verba formalia i den artikel, som för Norges framtida ställning allena är konstitutiv. Eventuella motsägelser mellan centrala och perifera bestämmelser låta sig, såsom också försökts, naturligtast förklaras på så sätt, att i de senare kvarleva relikter av den åskådning, som möter i första versionen av art. IV. Förklaringen är icke avvisad som oriktig därmed, att den slutgiltiga versionen av art. IV visar sig vara utformad tidigare än de för den Rydinska tolkningen förargliga bestämmelserna. Den åskådning, Karl Johan velat utrensa, när han gav Wetterstedt anvisning på den i art. IV vidtagna rättelsen, kan i alla fall ha kvarlevat som gammal surdeg, när Wetterstedt och hans medhjälpare utformade sekundära bestämmelser, som rättelsens upphovsman hade mindre intresse för och därför ägnade mindre uppmärksamhet.

En mönstring av de hakar, med vilka den Rydinska tolkningen skulle vara behäftad, lönar dock alltid mödan och skall här företagas. Den reducerar motsägelsernas räckvidd högst väsentligt.

Uti art. XX avses, menar Alin, med »état» och i art. XXIII med pays (sing.) lika väl Danmark med Pommern som Sverige med Norge. Någon suverän ställning har således lika litet tillämnats Norge som Pommern.

Häremot må följande invändas. Uteslutet är icke att »état» i art. XX st. 5 kan avse redan Norge ensamt. Om »pays» i art. XXIII avser Sverige—Norge, så betyder det knappast någon avgörande vinst för den Alinska lydrikesteorien, som ju även den räknar med två kungariket, låt vara det ena överordnat det andra. Likställigheten mellan

Sverige och Norge behöver ej lida på att enheten så starkt betonas, att de utåt te sig som ett land eller rike. En realunion kommer en förbundsstat nära, och denna är ju under alla förhållanden att beteckna som ett rike. Man får icke av traktattextens författare begära alltför mycken konsekvens i ordvalet. Någon sådan föreligger bevisligen icke. I art. XX st. 1 och 2 appliceras »pays» på var för sig Sverige, Norge, Danmark och Pommern.

Uti art. XX st. 1 framträda norrmännen såsom underåtar till Sveriges konung, som ju är en av de två »hautes puissances», som däri omtalas.

Invändningen behöver icke tagas alltför allvarligt. I art. IV har uttryckligen sagts ifrån, att Sveriges konung även är Norges konung. Det kan då vara onödigt att i en följande artikel bringa i erinran, att den svenske kungen, när han av norrmännen kräver lydning, gör det i speciell egenskap av norsk konung.

Enligt art. XII förståndigas norska ämbetsmän att hålla sig till »la puissance acquérante», d. v. s. »le roi de Suède», för utfående av löner och pensioner. Under förutsättning av den Rydinska tolkningens riktighet hade det dock, menar tydligen Alin, varit naturligt att de hänvisats till Norges konung.

Också mot denna invändning kan invändas, att ingen särskild anledning förefanns att efter bestämmelsen i art. IV särskilt framhäva, att Sveriges konung också var Norges konung. Medlen fick den gemensamme konungen ändock av konstitutionella hänsyn till sitt svenska rike utkräva av sitt norska. Därav att den höge kontrahentens egenskap av nybliven norsk konung ej särskilt anges kan man icke sluta, att vid gäldande av löner och pensioner skulle förfaras annorlunda än vid amortering av den danska statsskulden, som »le roi de Suède en sa qualité de souverain du royaume de Norwège» uti art. VI åtager sig i en utsträckning, som svarar mot Norges folkmängd och resurser. Blott så till vida har Alin uti ifrågavarande stycke rätt gentemot Forssell, som sistnämnda uttryck icke, som Forssell menar,

kan positivt utnyttjas till förmån för Norges statsrättsliga särställning. I art. X, som ägnats åt kungl. pommerska kammarens skulder, förklaras nämligen, att »S. M. le roi de Dannemarc comme souverain de ce duché», garanterar alla därtill hörande förbindelser.

Sist anföres här det argument, som torde anses vara det mest bärkraftiga, nämligen att i art. XXV om också blott en passant uttrycket »la cession de la Norwège à la Suède» får beteckna den transaktion, varigenom Norge förenas med Sverige. Innebär icke detta otvetydigt, att Sveriges rike och icke blott dess konung genom Kieltraktaten kommer i besittning av Norges rike?

Ej heller sist citerade fras behöver dock förkrossa en anhängare av den Rydinska tolkningen. Ingen lär bestrida, att genom traktaten en förbindelse kommer till stånd icke blott mellan Norge och Sveriges konung utan också mellan Norge och Sverige. Det förra skall visserligen ej tillhöra eller lyda under (appartenir) det senare men dock vara därmed förenat (réunie) och det oberoende av alla dynastiska skiftningar. Sverige får, såsom Forssell starkt framhäver, genom traktaten en obestridlig rätt till en förening, som det sökt till tryggande av sin fred¹. Samma tanke torde föresväva Aubert, då han säger, att Sverige genom sitt kungahus fick rättigheter vis à vis Norge². Att föreningen skulle baseras på jämlikhet utesluter ej att den åvägabragts genom tvång. För den passiva roll, Norge spelat vid åvägabringandet av föreningen, ger ordet »cession» ett adekvat uttryck.

Ej heller Kieltraktatens perifera bestämmelser lämna således något verkligt stöd för Alins lydrikesteori. Den enda avvikelse från jämlikhetsprincipen, traktaten känner, är den redan nämnda av Alin ej framhållna: de svenska ständernas rätt att utse Norges konung. Därmed är dock icke förnekad, att föreningen inneslöt även andra faror för Norges

¹ Forssell a. a. s. 24.

² Aubert, Norges folkeretslige Stilling s. 90.

självständighet av rättslig natur. Den var på så sätt i hög grad omaka, att Sverige ägde men Norge saknade en konstitution. Den möjlighet förefanns, att den gemensamme konungen kunde söka tröst för de inskränkningar, den svenska regeringsformen pålade honom, genom att strängt hålla på den makt, Kongeloven gav honom i hans nya rike, och styra Norge annorlunda än Sverige. Den möjligheten förefanns emellertid också, att han vid utövningen av sin norska konungamakt kunde göra sig till verktyg för svenska intressen. Berättigad som han var att styra Norge i vad former han ville kunde han välja just de former, 1809 års RF anvisade, höra svenska statsråd i norska angelägenheter, utse svenskar till ämbetsmän i Norge, där införa svensk lag och överhuvud, så långt Sveriges grundlagar medgävo, assimilera sitt nya rike med sitt gamla¹. Norges konstitutionella passivitet gjorde det till ett värnlöst offer för dylika strävanden och berövade det till god del de förmåner, ändringen i art. IV mom. 2 var avsedd att bereda detsamma. Så blev åvägabringandet av en norsk konstitution ett conditio sine qua non för upprätthållandet och genomförandet av den jämlikhetsprincip, varav sagda ändring genomandas.

Den härmed färdiga tolkningen av Kieltraktaten är gjord enligt den av Alin själv accepterade regeln att en traktat likasom en lag skall så vitt möjligt är förklaras ur sig själv². Vad de handlande personerna efteråt själva sagt om den traktat, de åvägabragt, kan naturligtvis icke gälla mot dess egen klara lydelse. Egendomligt vore dock, om de skulle missförstått vad de nedskrivit och undertecknat. Dess bättre förhåller det sig icke så. Deras ord äro förenliga med art. IV, så tolkad som här skett.

Det tyngst vägande uttalandet till förmån för den Rydin-Forssellska ståndpunkten föreligger i Karl Johans brev

¹ Se och jfr Tryggers anmälan av Alins arbete i Nytt Juridiskt Arkiv 15 Årg. s. 1 ff. Jfr Rydin a. a. s. 37.

² Alin, Art. IV af Kieltraktaten s. 101.

till prins Oscar omedelbart efter traktatens avslutande: la Norwège est réunie à la Suède et forme un royaume séparé et indépendant». Orden äro alltför klara för att kräva någon tolkning. Alin kan heller icke bortförklara dem utan söker reducera deras betydelse bl. a. med hänvisning till att de nedskrivits i brev till ett barn. Men varför skulle man uttrycka sig mindre korrekt, när man skriver till ett barn? Det var dock av synnerlig vikt att prins Oscar, nu på sitt femtonde år, fick besked om de principer, enligt vilka de riken skulle förenas, som han en dag själv skulle styra. Också heter det i Karl Johans förslag till k. m:ts proklamation till norrmännen av den 22 jan. om kronprinsen: il est animé des mêmes sentimens que nous à votre égard et il les transmettra à son fils. I jämförelse härmed väger lätt, att Karl Johan två år senare, då fråga var om ersättning åt de norska landsdelar, som blivit lidande genom kriget i Norge 1814, förklarar, att om Norge blivit förenat med Sverige på det sätt Kieltraktaten föreskrev, kungen med fri dispositionsrätt över alla till svenska statskassan influtna norska statsmedel varit i tillfälle att ur denna gemensamma kassa hämta tillgångar till nämnda ändamål, men att, sedan Norge blivit ett särskilt och oberoende konungarrike och kungen svurit att tillämpa norska grundlagen, det vore naturligt, att detta land allena lämnade nämnda medel¹. Motsägelsen mellan de båda uttalandena är dock icke så stor, som i förstone kunde synas. I brevet till prins Oscar tar kronprinsen omedelbart fasta på ordalagen i art. IV. År 1816 tänker han på att före den norska grundlagens tillkomst Norge ännu icke ägde någon egen rättslig organisation utan, om det ändock ville leva, måste använda sig av svenska statsorgan.

Till styrkande av sin tolknings riktighet åberopar Alin till sist yttranden av själva de fördragsslutande parterna, Danmarks och Norges regeringar. Dessa om några borde väl vara utslagsgivande?

¹ Se Alin, Kieltraktaten s. 127.

Ur den danske kungens skrivelse till Norge om freds slutet anför Alin Fredrik VI:s ord att han måst avträda till »den svenske Krone de Rettigheder till Kongeriget Norge, som vi arvede fra vore Forfædre», ur instruktionen för hans kommissarier, att dessa måste »iværksætte Norges uafvergelige Overgang under kongelig svensk Herredømme» och ur ett sista förmaningsbrev av juni 1814, att norrmännen böra »uden Vægning tilsværge Sverrigs Regjering den samme Troskab», de förut svurit kungen av Danmark¹. Någon Norges underordning under Sverige i den mening Alin uppfattar saken behöver dock icke ligga i orden. »Krona» är icke alltid, såsom t. o. m. Forssell synes mena, åtminstone när det gäller traktater, synonymt med »rike». Utbytet av det senare ordet mot det förra är ju betingat av att riket har en monarkisk styrelse och kan naturligtvis endast förekomma i fråga om monarkier. Ordet kan där emellertid också betyda konungamakt, och så kan i här gjorda citat vara fallet². De två sista uttrycken: »Kongeligt svenskt Herredømme» och »Sverrigs Regjering» ge en viss anvisning därom. Att norrmännen svärja Sveriges konung trohet är en konsekvens av att de norska stiften »appartiendront . . . à S. M. le roi de Suède». Att svenskarna också svära Norges konung trohet är naturligtvis riktigt, så till vida som efter 1814 den fysiske person, som sitter på Sveriges tron, bl. a. också är Norges konung. Dock är han det senare i följd av det förra och icke tvärtom. Och lydnapplikten mot Sveriges konung är betingad av att denne iakttar i regeringsformen angivna konstitutionella former, medan samma plikt vis à vis Norges kung är rent personlig, så visst som denne kan välja vad former för sin maktutövning honom lyster. Den svenska kungamakt, norrmännen tillvidare äro trohet skyldiga, är den personliga kungamakt, åt vilken 1809 års RF endast upplåtit några obetydliga reservationer³. Med rätta framhäver också Emil Hildebrand, som i föreliggande

¹ Se Alin, Kieltraktaten s. 128 ff.

² Se de olika i Svenska Akademiens Ordbok anförda betydelserna.

³ Se Lagerroth, Det svenska statsrådets ansvarighet; Scandia 1939 s. 70 ff.

fall gör »en bestämd skillnad mellan Sveriges krona och Sveriges rike», att ändringen i art. IV måste anses innebära åtminstone så mycket, att denna makt (Norge) avträdades till konungen av Sverige, icke till Sveriges rike, representerat av konung och ständer samt styrt efter 1809 och 1810 års grundlagar¹. Det hade varit skäl att Alin besinnat sig på dessa ord av 1896, när han 1899 nedskrev sin slutreplik till Forssell.

Av vad Alin har att anföra från de svenska statsmakternas uttalanden utöver fraser av samma slag som de nyss citerade förtjänar blott att nämnas, att statsrådet, när ratifikationen av Kieltraktaten där var före den 25 jan., framförde sin lyckönskan till kronprinsen, för det han . . . »utfört k. m:ts visa beslut att . . . tillvägbringa en länge önskad utvidgning av Sveriges naturliga gränser»². Orden ge ett juridiskt onöjaktigt uttryck för att det svenska livsrummet ansemligt vidgats, i det nya territorier lagts under den svenske konungens spira. De kunna omöjligen tagas till intäkt för att de svenska statsmakterna i större utsträckning än ovan framhållits skulle ansett sig ha genom Kieltraktaten förvärvat bestämmanderätt över Norge.

Därmed vare nog sagt om Kieltraktatens tolkning, både den i och för sig riktiga och den, som lämnades av de agerande själva. Det är nu tid att tala om huru traktaten tillämpades.

II.

Till den svenske konungens första åtgärder som norsk konung höra utfärdandet av en proklamation av den 8 febr., utnämning av generalguvernör och generalissimus samt fastställandet av instruktioner för dessa. Alin söker med mycken möda visa, att av svensk regeringsform föreskrivna formaliteter härvid iakttagits och blir konsternerad, när han finner, att proklamationen icke kontrasierats. I själva verket är

¹ Hildebrand, E. Svenska statsförfattningens historiska utveckling s. 663 f.

² Se Alin, Unionen, bilagor s. 40.

det dock juridiskt ofruktbart att efterfråga, vilka former en enväldskonung väljer för sin maktutövning. Svårt är att förstå, huru Alin kan från sina egna utgångspunkter bli tillfredsställd, när han tror sig finna, att generalguvernören, som skulle vara att anse som svensk ämbetsman i ett Sverige underordnat rike, befullmäktigades och instruerades i ministeriell konselj. Om en del ärenden gäller, att det kunde vara svårt att avgöra, om de voro svenska eller norska. Då var man alltid på den säkra sidan, om man iakttog Sveriges regeringsform.

Större intresse knyter sig till innehåll och ordval i nämnda aktstycken. Redan i proklamationen ställer Karl XIII i utsikt en fri konstitution för Norge. Ända tills konungen efter hörande av folkets representanter hunnit giva det en sådan och organisera landet i överensstämmelse med den nya sakernas ordning, skall generalguvernören i sin person förena det högsta militära befälet med högsta makten uti styrelsens övriga grenar. Tydligen med art. IV för ögonen förklaras, trots det nu icke gärna några stilistiska hänsyn kunnat göra sig gällande, i Karl Johans instruktion som generalissimus, att »konungariket Norge blivit till oss och våra efterträdare på tronen för evärdliga tider avstått samt med Sverige förenat». Formuläret till den ed, generalguvernören skall avkräva norrmännen, utgör en tämligen trogen kopia av 1813 års svenska trohetsed med endast den förändringen att »rikets ständers fri- och rättigheter» strukits. Varför har så skett, om Norges rike som helhet var att betrakta som svensk undersåte?

Av det svenska besittningstagandet av Norge blev tills vidare intet, ty norrmännen vägrade ställa sig Kieltraktaten till efterrättelse. Till en del kan detta ha berott på att de togo dess arkaiserande patrimoniala uttryckssätt på allvar¹, samtidigt som de vägrade att acceptera Fredrik VI:s förklaring, att den penningsumma, han i freden mottagit av Sve-

¹ Rydin framhäver i a. a. s. 36 skillnaden mellan »med full suveränitet och äganderätt» i folkrättslig och i statsrättslig mening.

rige, skulle utgöra någon ersättning för Norge. Kielerfreden hade, förklarade Carsten Anker på sin bekanta ambassad till London, uttryckligen tillerkänt kungen av Sverige »eie-domnsretten» till Norge, men det norska folket ville icke låta sälja sig som »sau»¹. Till dels torde det berott på att de tolkade traktatens ord om »la cession de la Norwège à la Suède» som Alin. »Danmarks Konge . . . haver . . . avstaaed til Kongeriget Sverrig vort elskede Fædreneland. . . Vi ere blevne Slaver under fremmed Aag», är en rätt typisk hjärtasuck från en betryckt menighet våren 1814². Framför allt var dock avgörande att man alltid — mirabile dictu — i en förening med det konstitutionella Sverige varnade en fara för Norges frihet, som man ansett obefintlig under unionen med det absolutistiska Danmark.

Helt ha dock norrmännen icke fränkänt Kielertraktaten giltighet. Fredrik VI:s tronavsägelse var ett rättsligt faktum, man varken kunde eller ville komma från. Därav drog man dock olika konsekvenser inom olika kretsar i Norge. Prins Christian Frederik, den närmaste arvingen till Danmarks och Norges kronor enligt Kongeloven och sedan 1813 riksståthållare i Norge, ansåg sig i kraft av arvsrätt nu vara Norges kung med samma makt som tidigare kungar alltsedan 1661. På sin höjd kunde han, när tiderna bleve lugnare, oktrojera en fri författning. På den bekanta notabelförsamlingen på Eidsvold den 16 febr. fick han dock finna sig i att liksom Ulrika Eleonora 1719 och hertig Karl 1809 se sina arvsanspråk underkända för att i stället hänvisas till utsikterna att bli korad till kung av ett fritt folk. Emot prinsens påstående att hans rätt ej kunde omintetgöras av att den danske kungen av sagt sig rätten till Norge så väl för sig som för sina efterträdare har man icke försmått att åberopa den folkrättsliga synpunkten att, därest icke en konung, därtill tvingad av nöden, kunde avstå en del av sitt rike för att bärga resten, så kunde alla fredsslut

¹ Koht, 1814 s. 149.

² Se Molands Prestegiølds Adresse till prins-regenten Christian Frederik, Rigsforsamlingens Forhandlinger II s. 106.

bli omöjliggjorda¹. Vis å vis det norska folket självt har man däremot resonerat helt statsrättsligt, om icke naturrättsligt. Norska folkets trohetsplikt var, sades det, inskränkt till Fredrik III:s ätt, som omöjligen genom sin huvudman kunde transportera Norges krona till utomstående. Den vore nu, förklarade i nämnda församling professor Sverdrup, hemfallen till det norska folket, som skulle veta att överlämna den till den, som det funne värdigast.

Inför denna deklaration, som involverade det norska folkets rätt att fritt från Kongeloven helt taga sitt öde i egen hand, har Christian Frederik så mycket mera fallit till föga, som Karl XIII:s utfästelser om en oktrojerad författning hade hunnit bli bekant och måste överbjudas. I ett öppet brev av den 19 febr. förklarar han, att det norska folket i och med att det lösts från sin ed till Fredrik VI återfått — orden erinra om en känd passus i ständernas ingress till 1809 års RF — »et uafhængigt Folks fulde Ret til selv at bestemme sin Regjeringsforfatning»². Till den ändan skulle av nationen valda upplysta män samlas på Eidsvold den 10 april. Av naturrättsliga jämlikhetsidéer märker man dock intet i reglerna om denna församlings val och sammansättning. Borgare, bönder, ämbetsmän och militärer svarade mot forna tiders borgare, bönder, präster och adel, förklarar Aubert, som i riksförsamlingen på Eidsvold tycks se en »tidsmæssig Anvendelse» av den ständerrepresentation, som 1661 antog Arveenvoldsakten³. Naturrätten till trots hade man ett visst sinne för rättskontinuiteten bakåt i tiden.

Inom loppet av något mer än en månad fullföljde riksförsamlingen på Eidsvold sin konstituerande verksamhet. Så snart så skett, valde den prins Christian till Norges konung och därmed till innehavare av den utövande makt, som i grundloven konstituerats. Som »lovgivende Magt»

¹ Koht, a. a. s. 86.

² Brevet tryckt bland bilagor till Rydin a. a. s. 21.

³ Aubert a. a. s. 99. Jfr Oscar Johnsen, De norske Stænder s. 314 i Skrifter udgivne af Videnskabsselskabet i Christiania 1906.

var även folkrepresentationen, stortinget, underordnad konstitutionen. Norges rike hade äntligen fått egna handlingsdugliga organ. Också kan riksförsamlingen i sin adress till den nye konungen förklara, att det norska folket, lösgivet från sin urgamla förening med Danmark, genom sina självvalda representanter konstituerat sig som en självständig stat.

Som väntat var, funno sig icke svenskarua till rätta med att norrmännen togo sitt öde i egna händer utan stämplade dem som rebeller. Var en sådan uppfattning riktig?

Ser man saken enbart statsrättsligt, måste man besvara frågan med nej. Den arveenväldsmakt, som Danmarks och Norges konung 1661 bekommit genom en sorts bemyndigande, först för hela monarkien lämnat av Danmarks ständer genom den s. k. arveenvoldsakten, och sedan för Norges del av dess ständerrepresentation genom särskilt beslut, avsåg blott Fredrik III och hans ättlingar på både svärds- och spinnsidan. Någon rättslig möjlighet att överlåta makten över någotdera riket på furste av annan dynasti hade nämnde konung icke. Kongeloven § 19 förbjöd honom även att skilja de båda länderna åt eller annorledes dela sitt rike¹. I nämnda stycken hade den absolute konungen lika liten makt som den konstitutionelle. Först ett patrimonialrike kan fursten överlåta till en annan, men ett sådant rike var dock Danmark-Norge icke. Fredrik VI släpper taget över Norge i och med att han avstår sin rätt däröver och löser norrmännen från deras trohetsed² och Karl XIII förvärvar därmed rent statsrättsligt sett icke någon ställning som dess överhet. Om man tänker sig att Fredrik VI velat förvandla Norge till en oldenburgsk sekundogenitur och till den ändan överlåtit sin makt till någon sin frände,

¹ Då Reuterskiöld, Den svensk-norska unionsförfattningen s. 3 säger, att kungen stod över all lag och således även kunde ändra Kongeloven, förbiser han att Kongeloven § 3 just gör undantag för Kongeloven själv.

² Om svärigheterna för Fredrik VI att effektuera utfästelsen om Norges avträdelse se Varenius, Carl Johan och Danmark ss. 6 och 20.

skulle en sådan transaktion, för övrigt uttryckligen förbjuden i Kongeloven, varit ogiltig och betytt återupplivandet av 1661 års rättssituation. Tvivelaktigt är dock, om i så fall Norges folkrepresentation skulle haft att suveränt bestämma över Norges öde. Den nyare forskningen har nämligen gjort slut på den föreställningen att genom det sätt, varpå suveräniteten infördes i Norge, detta betecknades som ett med Danmark sidoordnat rike. Det var, som vi sett, i första hand Danmarks ständer, som — utan hänsyntagande till att Norge redan sen urminnes tider var ett arvrike — överantvaradat det åt Fredrik III och hans ätt¹.

Annorlunda lågo dock förhållandena till enligt Kieltraktaten art. IV. Överlåtelsen var icke frivillig utan framtvungen genom krig och gjord till förmån för en främmande furste enligt folkrättens regler². Den stat, norrmännen satte sig upp emot, var enligt både danskars och svenskars mening icke närmast vare sig Danmark eller Sverige utan den »civitas maxima», det folkrättsliga samfundet utgör. I sitt öppna brev till norrmännen av den 20 juni 1814 kan visserligen Fredrik VI beklaga, att det folk, som aldrig förr svek Danmarks kung, låtit förleda sig att glömma hans befallningar, men nödgas samtidigt vidgå, att hans hjärta hjuder honom att »formane», där han fordom ansåg sig förpliktad att befalla. Det bärande argumentet i brevet ligger däri, att »ingen Forbindelse kan opnaae Hensigten af et borgerligt Samfund, naar den indgaas tvertimod alle øvrige Staters bestemte Villie». Fördenskull hänvisar han dem till de sändebud, som England, Ryssland, Preussen och Österrike översänt till Norge³. På samma sätt försvara svenskarna i olika repliker till norrmännen »konungens av Danmark rätt att avträda Norge». »Så länge minnet kan sträckas tillbaka i förflutna tider, har, då fråga uppstått om byten eller avträdelser av länder, alltid regentens samtycke varit

¹ Se Oscar Johnsen a. a. s. 328.

² Om integritetsbudets olika bärkraft inom statsrätt och folkrätt se bl. a. von Holtzendorff, Handbuch des Völkerrechts II s. 271.

³ Alin, Unionen, bilagor s. 113 f.

det enda, som söktes, utan att folkets vilja blivit tillspord eller inhämtad. — Och borde prins Christian vänta, att någon europeisk makt kunde giva helgd och framgång åt ett försök, som om det en gång vunnit burskap bland nationerna, skulle göra alla avhandlingar mellan dem kraftlösa, möjligen kunna väpna varje tronarvinge mot dess konungs beslut och sträcka gränsen av kommande krig till den av ett folks mangranna underkuvande?»¹

Och dock kan norrmännens handlingssätt även folkrättsligt försvaras. Till sin förmån skulle de ha kunnat åberopa den berömda schweiziske folkrättsläraren Vattel, som i sitt klassiska verk »Droit des gens» av 1758 omedelbart efter det han förklarar, det en furste må avstå en del av sitt rike för att rädda det hela, medger den avträdde provinsen en rätt att sätta sig på tvären. »S'il lui est possible de défendre sa liberté contre celui, qui voudroit la soumettre, elle lui résiste legitiment»². Knappast annorlunda ställer sig modern folkrätt till problemet. Den kräver nämligen för att ett landområde skall anses som varaktigt erövrat icke blott en överenskommelse mellan fredslutande makter om dess avträdelse utan också områdets faktiska besittningstagande av cessionaren³. Den lär också, att något överflyttande av imperium från en stat till en annan strängt taget vid sådana tillfällen icke äger rum. Juridiskt sett uppger cessionen sitt imperium över cessionum för att inom detsamma i stället erkänna cessionarens⁴. I 1814 års fall blev det därför den svenske konungens sak att själv etablera sitt imperium i Norge. De där stationerade danska ämbetsmän, som hindrade honom i detta hans verk, gjorde sig skyldiga till subordinationsbrott mot Danmarks konung, som t. o. m.

¹ Alin, Unionen, bilagor s. 247 f. Samma synpunkter ha redan framförts i Wetterstedts not till de allierades ministrar, Alin, a. a. s. 93 ff. Jfr Carl Johans brev till kejsar Alexander. Ibidem s. 338.

² Vattel, Le droit des gens I (Washington 1916) s. 230. Åberopas av Aubert, Norges folkerettslige Stilling s. 96.

³ Martens Fr. von, Völkerrecht, Berlin 1883 I s. 356.

⁴ Stier-Somlo, Handbuch des Völkerrechts II: 2 s. 35.

i viss utsträckning lovat sin medverkan för avträdelens genomförande. Till dem hörde framförallt Christian Frederik. De norska Eidsvoldsmännen kunde däremot icke anses som upproriska mot vare sig den konung, som övergivit dem, eller den, som ännu ej hunnit över dem sträcka sin spira. De gå fria från den infami, som gärna låder vid den, som reser sig mot sin lagliga överhet. Ej heller ha de förgripit sig på den europeiska, på segrarens vapen baserade folkrättsordningen. Om det låg något allvar bakom norrmännens försäkran att de till sista blodsdroppen ville försvara sin frihet, så voro de naturligtvis ock villiga att taga den konsekvensen av sitt handlingssätt att varje folk värnade sin frihet intill gränsen av dess »mangranna underkuvande». Den fråga, som i det följande skall besvaras, blir också den om icke norrmännen lyckades uppriva Kieltraktaten och förmå svenskarna att på annan basis grunda den union, de av politiska skäl så starkt åtrådde.

III.

Då Karl XIII redan betraktade sig som Norges konung, var det naturligt att han ur egen synpunkt icke kunde betrakta de militära åtgärder, han såg sig förorsakad att företaga mot norrmännen, såsom krigshandlingar. I sin proklamation av den 10 juli talar han om hurusom »Sveriges kronprins går att i spetsen för arméer till lands och sjöss verkställa besittningstagandet av konungariket Norge». Samtidigt med att norrmännen gjort uppror mot sin lagliga överhet, ha de dock försatt sig »i uppenbara krigsförhållanden med England, Ryssland, Österrike och Preussen». Också till Sveriges rike, som gått miste om den önskade föreningen, får Norge anses ha kommit i krigiskt förhållande. Det var därför naturligt att kronprinsen den 13 juni i utomordentligt statsråd jämlikt RF § 13 föredrog frågan om de mått och steg, som borde vidtagas emot Norge för »att kväva den upprorsanda, som där ännu motarbetade det Kielska fredsfördragets verkställande» i trots av att Europas större mak-

ter lovade Sverige det verksammaste biträde »för att göra gällande dess dyrt förvärvade och av dem garanterade rättigheter»¹.

Det är den senare synpunkten, hänsynen till Sveriges rätt, som dominerar nyssnämnda proklamation. Redan uttrycket »Sveriges obestriddiga rätt till den åsyftade föreningen med Norge» får dock sägas utesluta tanken på att det senare skulle träda i ett subordinationsförhållande till det förra. I ännu högre grad gäller detta om »skandinaviska föreningen» och »bröder av våra svenska undersåtar», »våra bägge folk», »oupplöslig förening av deras inbördes fördelar». Däremot svarar från konungens sida »faderlig ömhet». Än så länge är Karl XIII dock den absolute konungen. Eidsvoldsförordningen förklaras lagstridig, varför ingen myndighet, som därifrån leder sitt ursprung, bör åtlydas. Så snart kronprinsen trätt »inom gränsen av våra nya stater», skall han dock »med vår konungliga myndighet sammankalla ständer av norska folket», vilka ha att överlägga om en ny grundlag samt »hemställa densamma till vår konungslige prövning».

Samma åskådning genomgår också kronprinsens proklamation en vecka senare. Svenskar och norrmän framträda båda som »medlemmar av den skandinaviska brödrarätten», och England, som på »en lika förening» grundar sin stolthet och sin lycka, framställs som mönster. Då det säges, att »rättigheterna på Norge blivit av Danmarks konung till Sverige avstådda» behöver detta ej innebära mer än vad som ligger i det strax efteråt använda uttrycket »svenska konungens övervalde».

Innan det kom till krig, försöktes ett slags medling av de kommissarier, nyssnämnda fyra stormakter sänt till Norge. Prins Christian — han fick i deras förslag åtnöjas med denna titel — skulle nedlägga sina rättigheter i händerna på dem som givit honom desamma, det norska folkets representanter, och söka förmå dem att samtycka till föreningen med Sverige. Han var villig härtill men nekade däremot

¹ Alin, Unionen, bilagor s. 100.

bestämt att i strid med Eidsvoldsförordningens § 25 överlämna någon av de fästningar, Kielfreden förutsatte skulle omedelbart besättas av svenska trupper. Endast krigets folkrättsliga tvång kunde lösa honom från hans förpliktelser i fråga om Norges integritet.

Kriget pågick blott ett par veckor. Sedan Fredrikstad fallit och visshet vunnits om att Fredrikstens fall var nära förestående, kom det till ett vapenstillestånd i Moss av den 14 aug. och en politisk konvention på samma dag och samma plats. Till den senare var fogad en separat och hemlig artikel. Som helhet gick överenskommelsen ut på följande. »Hans kungl. höghet prins Christian» skulle sammankalla »norska rikets ständer» på det sätt, som i »den nuvarande constitutionen» vore föreskrivet. Riksdagen skulle öppnas den sista september eller åtminstone under första veckan av oktober. Vapenstilleståndet skulle äga bestånd ända till 14 dagar efter riksdagens öppnande och sedan med 8 dagars uppsägning. Omedelbart efter riksdagskallelsen skulle prinsen »under någon pretext» uppdraga »verkställande makten» till det norska statsrådet, som skulle bibehålla den till riksdagens slut eller tills ständerna bestämt förklarat sig rörande regeringssättet. Statsrådet skulle utöva sina funktioner »enligt constitutionen» och, tills ständerna församlats, underteckna förvaltningens akter »på hög befallning». Den definitiva avsägelsen skulle äga rum inför nationens representanter, varefter prinsen skulle lämna Norge. »Hans Maj:t konungen av Sverige» skulle jämlikt art. 2 i konventionen omedelbart förhandla med riksdagen genom en eller flera av honom utnämnda kommissarier. Han »lovar antaga den constitution, som blivit uppsatt av fullmäktige vid riksdagen i Eidsvold. H. M:t föreslår icke däri andra ändringar än de, som äro nödige för bägge rikenas förening, och lovar att icke göra flera utan gemensamt med ständerna». Ingen skall få umgälla de tänkesätt, stridande mot de bägge rikenas förening, som han dittills kan ha yttrat.

Om den rättsliga innebörden av konventionen i Moss ha delade meningar gjort sig gällande. Norrmännen Yngvar

Nielsen och Aubert se i densamma ett uttryck för »Kieltraktatens Opgivelse»¹. Edén² har bestritt riktigheten härav och med full rätt. Intet ord i konventionen kan tagas till intäkt för en sådan resignation. Det vore väl också egendomligt, om svenskarna, som ju äventyrade att få taga upp kriget igen, skulle onödda låtit beröva sig den rättsgrund, på vilken de hittills fört det. Men ej heller kan någon bestämmelse i konventionen framletas till stöd för påståendet att norrmännen godkänt Kieltraktaten. Sanningen är, såsom redan Rydin framhållit, att rättsfrågan ställts på framtiden. Med avsikt har man i texten valt så obestämda uttryck, att de inrymma båda de önskade alternativen. Konventionen är en prestation i den högre ekvilibristiken och inbjuder till hårdragen tolkning.

Symptomatisk för konventionens kautschuknatur är uttrycket »på hög befallning», som kan dokumentariskt visas ha tillkommit med tanke på att vardera parten skulle kunna få rum för sin rättsliga ståndpunkt. Men samma syfte ligger bakom de titlar, man givit de båda kontrahenterna. Därför att de uppträda med den svenska, resp. danska titlatur, de obestriddigen ha rätt till, bestrides icke, att de ha rätt även till Norges krona. Att prins Christian överlämnar »den verkställande makten» utesluter icke, att det är Norges krona han nedlägger. Det är väl närmast monarkien, Montesquieu haft i tankarna, när han uppgett sitt schema. Den svenske kung, som förhandlar med Norges ständer, kan lika gärna vara Norges legitime konung som en tronpretendent. Samme konungs löfte att antaga Eidsvoldskonstitutionen kan tänkas vara givet under förutsättning av att Norges storting utser honom till Norges konung,

¹ Se Yngvar Nielsen, 1814, Fra Kiel till Moss, Chria 1894 och Aubert, Kieltraktatens Opgivelse, Kria 1894. Resp. aktstycken utom hos Rydin och Alin a. a. i Yngvar Nielsen, Bidrag til Norges Historie i 1814 II och Dens. Aktstykker vedkommende Konventionen i Moss i Skrifter udg. af Videnskabs-selskabet i Chria 1894 II. Se även Alin och Nielsen i Hist. Tidskr., resp. svensk och norsk, 1897 och 1899.

² Se Edén a. a. s. 32 ff.

men det kan också tänkas givet av en redan till makten kommen konung för att omedelbart infrias. Detsamma gäller om ändringsförslagen och löftet om respekt för ständernas rätt vid grundlagstiftning. Löftet om amnesti har sin mening under vilkendera förutsättningen som helst.

På trots av att frågan om Kieltraktatens giltighet i Mosskonventionen lämnats oavgjord betecknar den senare icke ur unionsrättslig synpunkt ett »på stället marsch». Den viktiga förändringen har otvivelaktigt inträtt att, såsom av det anförda redan torde framgå, Sveriges konung enligt svensk rättskonstruktion i sin egenskap av Norges konung accepterat Eidsvoldskonstitutionen. Konventionen räknar med dess omedelbara tillämpning. De ständer, med vilka konungen skall förhandla, utses på sätt »den nuvarande constitutionen» föreskriver. Att det citerade uttrycket icke omedelbart säger, att samma konstitution även gäller, betyder mindre. När det är fråga om rättesnöret för statsrådets verksamhet, talas utan vidare om »constitutionen», som väl får anses liktydigt med gällande grundlag. Och väl att märka är det Karl XIII själv, som enligt svensk tydning av »på hög befallning» styr Norge genom dess statsråd enligt dess grundlov av den 17 maj, alldeles som han jämlikt RF §§ 39—40 tänkes styra Sverige genom dess statsråd enligt dess regeringsform. Vissa §§ i grundloven förutsätts från början omöjliga att tillämpa, då de strida mot Norges förning med Sverige under en konung. De tänkas, efter det konstitutionen som helhet antagits, bli bragta ur världen, fast blott genom gemensamt beslut av konung och ständer. Om ändring beräknas komma till stånd redan på ett »overordentligt» storting, medan grundloven räknar med två »ordentlige», så sammanhänger detta med att unionsrättsliga bestämmelser för sin giltighet kräva överenskommelse med en främmande makt, Sverige. Folkrådet bryter statsrätten.

Så te sig konsekvenserna av Mosskonventionen, om man läser dess bestämmelser med respekt för logikens fordringar. Att emellertid svenskarna också faktiskt läste dem så, därom hava vi ofrånkomliga vittnesbörd av den man,

som hade ledningen av den svenska politiken om hand, Karl Johan själv. I brev till de kommissarier, som jämlikt konventionens § 2 ett par månader senare förhandlade med stortinget, har han med så stor tydlighet, som kan önskas, betonat, att Moss innebär något utöver Kiel. Håller man sig till Kieltraktaten, säger han, har konungen »sa souveraineté absolue, et il est libre à faire à la nation les concessions qu'il jugera nécessaires à son bonheur». Håller man sig åter till Mosskonventionen, så är kungen »roi constitutionnel d'après la forme de gouvernement, établie par la diète d'Eidsvold, et il gouvernera d'après les lois existantes». Någon ovisslet om att Mosskonventionen har giltighet kan dock enligt Karl Johans uttalanden senare i samma brev icke råda, varför bland de grundsatser, varifrån kommissarierna ha att utgå, även befinner sig den att »le roi est reconnu roi de Norwège par la convention de Moss, qui a amené l'acceptation de la constitution d'Eidsvold»¹.

IV.

Efter det Karl XIII överlämnat sin norska regeringsmakt åt det norska statsrådet böra några norska regeringshandlingar från hans sida icke vara att förvänta. Annat är att »norska sakerna» kunde sysselsätta honom, kronprinsen och andra svenska politiker. Det gällde för dessa att komma överens om de förändringar i Eidsvoldskonstitutionen, som voro nödvändiga. De i konventionen omnämnda kommissarierna skulle i samband därmed utses och instrueras. Tydligt var allt detta sådant, som angick Sveriges konung i denna hans egenskap. Det är dock icke så egendomligt, om tendenser gjort sig gällande att behandla mellanhandena med Norge såsom en konungens enskilda angelägenhet, utan hänsyn till vare sig statsråd och ständer. Det fanns helt enkelt inga §:r i regeringsformen, som någon av dessa myndigheter kunde åberopa till stöd för sina anspråk att få vara med. Men ej heller föll de norska sakerna in under de reservationer, som regeringsformen gjort till förmån

¹ Yngvar Nielsen, 1814, det første overordentlige Storting s. 112.

för en personlig konungamakt. Vad det gällde var att uppgöra villkoren för vad Christian Frederik mycket riktigt kallat för en »konstitutionell förbindelse» med ett annat land¹. Om en sådan också företedde analogier med en traktat, kunde den dock ej avhandlas på sätt RF § 12 föreskrev. Icke heller kunde unionsvillkoren betraktas som fredsvillkor och stipuleras enligt bestämmelserna i RF § 13. Det är svårt att förstå, huru Alin kan känna sig tillfredsställd, när han finner den rådsförsamling, som dryftade de villkor, som skulle föreläggas det urtima stortinget, till sin sammansättning erinra om det utomordentliga statsrådet. Tydligt angick saken ständerna, om också icke av det skäl som 1814 av en hög militär åberopades, nämligen att Sveriges konung måste ha ständernas samtycke för att få antaga en annan krona, som skall vara independent av Sverige². De planerade ändringarna i den norska grundloven förutsatte tydligt i stor utsträckning ändringar i de svenska grundlagarna, och dessa fingo ju enligt RF § 81 ej ändras utom genom konungens och alla riksståndens sammanstående beslut. Då nämnda § talar om konungens initiativ till grundlagsändringar, är det emellertid i samband med proposition till ständerna, och härom var det ju än så länge icke tal. Snarare var det ju fråga om proposition till Norges ständer, men på ett sådant fall var § 81 icke tillämplig. Därtill kom att den — hur praxis än gestaltat sig — blott föreskrev statsråds hörande, innan konungen fattade sitt beslut, men däremot icke att propositionen skulle beslutas i statsrådet.

Det sagda må vara nog för att klargöra det hopplösa i att få någon sorts konstitutionell rättsida på de förhandlingar, som föregingo tillkomsten av ett svenskt anbud i fråga om Eidsvoldsförfattningens revision och kommissariernas tillsättning och instruering. Karl Johan har knappast haft någon bestämd § i tankarna, då han den 5 sept. skriver till den svenske generalguvernören i Norge, von Essen, att

¹ Rydén a. a. bilagor s. 61.

² Se Alin, Unionen s. 54.

han beger sig till Stockholm för att lägga hand vid verket. Han talar blott om »arbete i förening med statsrådet». Ej heller kan man skriva under på Alins förklaring att »kommissarierna voro utnämnda och försedda med fullmakter i den ordning, som av Sveriges regeringsform föreskrevs». Vilken § i regeringsformen handlade om sådana funktionärens utnämning? Rimligen icke § 28. Men ej heller § 32. De kunde nämligen icke räknas som »sändebud hos främmande makter». Visserligen voro de den svenske konungens ombud i främmande land, men den myndighet, de skulle förhandla med, var ju icke detta lands regering, som ju enligt svensk uppfattning var Karl XIII själv eller pro tempore det norska statsrådet, utan Norges ständer. Först så småningom gick det upp för dem, som vid tiden för den svensk-norska unionens tillkomst hade ledningen i Sverige, att den transaktion med Norge, som man inlett genom konventionen i Moss, var sui generis och icke var förutsedd i Sveriges grundlag. Sanningen härav har dock aldrig blivit klar för Alin och hans skola.

Den rättsståndpunkt, Sverige intagit i konventionen i Moss, har det rimligen icke övergivit under förberedelserna för kommissariernas möte med stortinget. Med kraft framhäves den också av kommissarierna inför storting och stortingskommitté under mötena före stortingets principbeslut i unionsfrågan den 20 okt. Sveriges och Norges förening under ett gemensamt överhuvud i enlighet med svenska tronföljden vore en huvudsak, som avgjorts i Kielstraktaten och ej finge sättas i fråga, förklaras det i kommissariernas instruktion från början av okt. Och i deras tal i Norges storting den 13 okt. säges ifrån, att de jämkningar, detta kunde vilja göra i förslaget till grundlagsrevision, berodde av »det högtidliga förklarandet av de bägge rikenas förening under en konung men under ömsesidiga grundlagars helgd»¹. Med de sista orden är dock även sagt, att Eidsvold accepterats jämte Kiel, så till vida som det förra blott åsyftar Norges

¹ Alin a. a. bilagor s. 223.

inträde i de konstitutionella staternas krets. »Sveriges och Norges beständiga förening såsom tvenne självständiga men odelbara riken»¹, »Norges självständiga förening med Sverige» äro uttryck, som väl rimma sig redan med Kielstraktaten men fått en bättre sanningshalt, sedan Norge erhållit egna författningsorgan². I det tal, kommissarierna den 19 okt. hålla inför den med dem konfererande stortingskommittéen, medges ock, hur omaka förbindelsen mellan de båda rikena skulle blivit, därest icke Norge bekommit en konstitution. Att Karl XIII jämlikt traktaten övertagit den danske konungens rättigheter över Norge berodde icke på att han någonsin tänkt styra det enväldigt utan därpå, att han ej ville tillåta nämnde konung att bestämma dem, som hans majestät så väl av egen böjelse som med anledning av Sveriges fria författning vore villig att tillerkänna sina nya undersåtare. Norges fria statsförfattning ägde dock »sin första anledning i fredstraktaten i Kiel».

Om Sverige erkänner Eidsvoldsförfattningen, så innebär detta icke enbart ett framtidsperspektiv. Den gäller, som vi redan sett, även enligt svensk uppfattning redan och fungerar endels. Flera auktoritativa uttalanden förekomma visserligen i samband med Mosskonventionen, som förklara antagandet vara villkorligt. Så i Karl XIII:s approbation av den försäkran, Karl Johan utfärdat i samband med densamma³. I ett mer privat uttalande från samma tid heter det åter, att intet annat kan diskuteras på den norska riksdagen än vad som avser föreningen mellan de båda länderna, »puisque la constitution a été acceptée par le prince royal au nom de Sa Majesté»⁴. Till hävande av de farhågor, de norska ständerna kunde hysa för sina rättigheter, därest de

¹ Alin a. a. bilagor s. 216.

² I en svensk P. M. med anmärkningar till Eidsvoldsförf. förekommer en erinran, att Norge bör »bero icke av Sverige men dock av Sveriges konung». Uttrycket passar ju väl samman redan med den tolkning här givits av Kielstraktaten (Alin a. a. bilagor s. 155).

³ Alin, Unionen s. 47, bilagor s. 147.

⁴ Alin, Unionen, bilagor s. 141. Om dokumentets karaktär se Edén a. a. s. 76.

skulle erkänna konungens myndighet, innan konstitutionsändringarna blivit avgjorda, få kommissarierna sig tillstånd en konungens försäkran att styra Norge efter dess konstitution och lagar — orden äro hämtade från Eidsvoldsförfattningen § 11 — och de lagar, som nu mellan konung och ständer komma att antagas¹. I en sådan akt bör, heter det i kommissariernas tal av den 19 okt., norska folket »finna den ojävigaste borgen för ett konstitutionsmässigt behandling av de nu ifrågavarande förändringarna i grundlagen»². Och dock var det tydligt, att grundlagsändringarna icke skulle beslutas i den ordning grundlagen själv föreskrev. Onekligen frågar man sig också, huru det skulle gå, om konung och storting icke kunde komma överens. Att Karl XIII i så fall skulle falla tillbaka på Kongeloven var ju ej rimligt, då Eidsvoldskonstitutionen redan var antagen. Man blir knappast klokare, när man läser följande ord i general Björnstjernas brev till en norsk journalist: Har konungen å sin sida ej äskat andra ändringar i konstitutionen än de för föreningen nödvändiga, äro norska ständerna jämväl å sin sida förbundna att antaga dem, som befinnas sådana. Vem skall döma härutinnan om icke konung och ständer?»³ Det är tydligt, att kompromissen Kiel—Eidsvold rymde en motsägelse.

Under tiden ha norrmännen fullföljt sin rena Eidsvoldslinje. Det urtima stortinget har valts i enlighet med majgrundlovens bestämmelser och sammanträtt inom tid, som tydligen utmätts med hänsyn till de 6 veckor, som enligt § 69 minst böra förflyta mellan konungens kungörelse om sammankallelsen och det urtima mötets början. Representernternas legitimation har enligt vad det norska statsrådet särskilt haft anledning framhålla i fråga om dem, som utsetts i av de svenska trupperna ockuperade områden, ägt rum inför stortinget »i Medhold av den paa Eidsvold givne og af Hans Svenske Majestät allerede ved Conventionen af

¹ Alin a. a. bilagor s. 193.

² Ibidem s. 251.

³ Ibidem s. 160 f.

14de dennes i det væsentlige vedtagne Constitution»¹. Christian Frederiks abdikation föranledde det norska statsrådet att i skrivelse till stortinget förklara, att den situation, vari riket råkat, hade så stor likhet med den, som omtalades i grundloven § 48, nämligen kungaättens utslocknande, innan tronföljare utsetts, att nämnda § och den däri anförda § 42 bleve tillämpliga. Fördenskull fick stortinget komplettera interimregeringen med ytterligare ett par personer. De svenska kommissariernas försök att blanda sig i denna angelägenhet under återopande av att den rörde »konungens rätt» tillbakavisades av det norska statsrådet under anförande av att »den ifrågavarande framställningen så fullkomligt hörde till Norges inre styrelse, vilken vore det norska statsrådet anförtrodd, till dess rikets öde blivit genom stortingets beslut avgjort, att statsrådet icke funne någon anledning att meddela den åt någon annan än folkets repräsentanter». Förgäves yrkade kommissarierna, vad väl tydligt visar icke blott att de ansågo Karl XIII redan vara Norges konung utan ock att Eidsvoldsförfattningen borde av honom tillämpas, att såsom grund för den ifrågasatta åtgärden borde återopas ej blott — en ny egendomlig kompromiss — § 48 utan även § 43, som utsträckte i § 42 omnämnd procedur till det fall, då konungen var frånvarande från riket².

De svenska kommissarierna, vari norska stortinget måste ha sett ombud både för Karl XIII såsom pretendent till Norges tron och för det rike, som med Norge önskade ingå en närmare konstitutionell förening, mottogos i stortingets plenum, såsom redan är nämnt, den 13 okt. Sedan de hävt stortingets betänkligheter vis å vis konventionens bestämmelse i art. 2 att »konungen av Sverige handlar omedelbart med riksdagen genom en eller flera kommissarier», tillsatte också det senare en kommitté, vars uppgift enligt kommissarierna, så länge konungen icke blivit erkänd, blott skulle bli att förmedla upplysningar mellan storting och

¹ Se protokoll i norska statsrådet 29 aug. 1814, Alin a. a. bilagor s. 142.

² Se härom Alin a. a. s. 71 ff.

kommissarier¹. Varken denna erinran eller kommissariernas redan anförda förklaring av den 13 okt. har dock kunnat förmå stortinget till att erkänna Karl XIII som Norges konung, innan revisionen av Eidsvoldskonstitutionen var färdig. Det förslag, som i sådan riktning framställdes i stortinget den 19 okt., föll. Säkerligen har man icke kunnat få klart för sig, huru det skulle gå, därest stortinget icke kunde med den redan utkorade konungen bli överens om de ändringar, han med hänsyn till unionen föreslog i Eidsvoldsförfattningen. Ingen aktualitet fick de beträngda kommissariernas för Karl Johan framlagda tanke att tidsintervallet på 8 dagar mellan vapenstilleståndets uppsägning och fientligheternas återupptagande skulle användas för fortsatt diskussion av konstitutionens amendemang och att det skulle bero av stortinget, »si à la suite de ce qui pourrait être convenu de la sorte il voudrait proclamer le roi en même temps qu'il accepterait la charte constitutionnelle»². Stortinget beslöt i stället den 20 okt., att Norge visserligen skulle som ett självständigt rike förenas med Sverige under en konung »men under Overholdelse af dets Grundlov med de till Rigets Held og i Anledning av dets Forening med Sverrig nødvendige Forandringer». Dessa förändringar i den av konungen av Sverige genom konventionen i Moss erkända konstitutionen skulle först belutas av stortinget, innan det kunde högtidligen erkänna Sveriges konung Karl XIII såsom Norges konstitutionelle konung.

Om kommissarierna tagit sin instruktion på fullt allvar, borde de efter 20 oktoberbeslutet ha återvänt till Sverige. De föredrogo emellertid att hålla god min i elakt spel, i det de i ett nytt tal i stortinget låtsades, som om »det nya brödraförbundet» nu vore i det väsentliga färdigt. Huru försämrad den rättsliga utgångspunkten blivit för svenskarna, har dock Karl Johan icke dolt för kommissarierna. Genom 20 oktoberbeslutet hade, skriver han i brev av den 31 okt., stortinget bevarat åt sig initiativet i fråga om kungens pro-

¹ Alin, a. a. s. 81.

² Yngvar Nielsen, 1814, Det overordentlige Storthing s. 180.

klamation samt bifall till eller förkastande av de förslag till förändring av Eidsvoldskonstitutionen, som komme att göras. Ja det hade tillvällat sig rätten att ändra nämnda grundlag utan hänsyn till konungen¹. Fortfarande klänga sig dock Karl Johan och kommissarierna fast vid Mosståndpunkten att Karl XIII är konung i kraft av Kielertraktaten med skyldighet att regera enligt Eidsvoldskonstitutionen, varför de senare ock av den förre rekommenderas att, om de icke kunde komma överens med stortingets kommitterade om lämpliga förändringar i densamma, hålla fast vid dess ursprungliga bestämmelser². För sagda konstitution, som i vissa stycken, närmast militära, gav konungen en makt, som norrmännen ej längre ville förutna honom, sedan han även skulle vara Sveriges konung, har den hetlevrade fransmannen plötsligt gripits av en kärlek, som Eidsvoldsmännen själva knappast kunnat överträffa. Stortinget borde, skriver han, respektera konstitutionen liksom kungen själv respekterade den. Om dess medlemmar fortsatte att stympa den av kungen erkända grundlagen, så återstode intet annat än att marschera, »la constitution d'Eidsvold à la main pour les dissoudre et les punir»³.

Under de närmaste två veckorna efter 20 oktoberbeslutet växlades en rad förslag och motförslag mellan storting och kommissarier. Då det förra intet beslöt, som icke dess ovannämnda kommitté fått yttra sig över, och dessa yttranden även hade till föremål anmärkningar, som enskilda stortingsledamöter avgivit över kommissariernas förslag, var det rättsligt sett att betrakta som ett stortingets utredningsorgan. Ju mer ultimativa resp. stortings och kommitterades ståndpunkter blevo, desto mera kommo konventionens bestämmelser att förhandlingarna skulle äga rum omedelbart mellan storting och kommissarier att motsvaras av verkligheten. Kommitténs roll blev referentens⁴. Sista ordet fick

¹ Yngvar Nielsen, 1814. Det første overordentlige Storthing s. 126.

² Ibidem s. 122.

³ Ibidem s. 123.

⁴ Ovanstående omdömen baserade på studier av stortingets protokoll 20 okt.—4 nov.

så till vida stortinget, som kommissarierna den 3 nov. förklarade sig antaga alla av stortinget beslutade ändringar i deras kontraförslag utom två och dagen efter föllo till föga inför stortingets beslut att förkasta deras förnyade förslag i dessa stycken. De yrkade, att akten av k. m:ts erkännande måtte samma dag komma till fullbordan, i händelse varav norska konstitutionen, sådan den blivit av stortinget beslutet och med kommissarierna konfererad, skulle anses vara å h. k. m:ts sida antagen och bekräftad¹.

Den 24 okt. hade stortinget fastställt som allmän princip, att inga andra förändringar i grundlagen finge vid det pågående mötet beslutas än de, som voro nödvändiga för föreningen mellan Sverige och Norge. Intet tecken finns heller att kommissarierna intresserat sig för Eidsvoldskonstitutionens interna maktdelningsproblem. Med detta hade ju Karl XIII förklarat sig nöjd redan i Mosskonventionen. Naturligt var då också, att den tanken skulle framkomma att redaktionellt åtskilja de rent norska författningsfrågorna och unionsfrågorna, i det Eidsvoldsförfattningen fick bestå i den gestalt, den bekommit den 17 maj, och vid dess sida en särskild unionsakt upprättades. Förslagsställaren, en annars föga framträdande kaptan Möller, motiverade sitt förslag därmed, att konstitutionen vore ett värn för statens självständighet eller rättare en betingelse, utan vilken den ej vore möjlig — läsaren besinne sig på vad ovan sagts — föreningsakten däremot vore ett tidsomständigheternas foster. Genom det åsyftade arrangemanget skulle den ojämnheten försvinna att Sverige nämndes i Norges konstitution men ej vice versa. Bestämmelsen i själva författningen att Norge skulle vara förenat med Sverige under en konung kunde leda till att svenskarna med sin egen konung avsatte även Norges. Men i så fall bleve Norge — jämför vad ovan sagts om Kieltraktatens ursprungliga konsekvenser — subordinerat, ej koordinerat Sverige, ja Sverige ett primärt, Norge ett sekundärt rike. Stortinget fann ingen grund att avvika från den en gång inslagna vägen. Tanken skulle dock komma till

¹ Alin, Unionen s. 105.

heders, när det gällde unionsförhållandenas slutliga reglering¹.

För att i det längsta markera, att ingen tronvakans förefanns, har stortinget ända till den 3 nov. uppskjutit godtagandet av Christian Frederiks tronavsägelse. På e. m. följande dag samlades Norges överordentlige Storting för att, såsom dess presidentskaps intyg uttrycker sig, »overeenstemmende med dets nu antagne Grundlov at vælge en nye Kongeæt». Efter det att representanterna dikterat sina vota till protokollet, befanns hans kungl. svenska majestät konung Karl XIII »eenstemmig at være valgt og erkiendt som Kongeriget Norges retmæssige constitutionelle Konge». Konsekvenserna av 20 oktoberbeslutet voro därmed dragna och Eidsvoldsprinciperna ånyo segerrikt hävdade. Karl XIII var vald till kung och det t. o. m. under hänvisning till den reviderade grundlagen (se § 48 jfrd med § 7). Att ordet »erkjende» samtidigt användes kan ej göra intrång i folksuveränitetsprincipen. I det sammanhang det förekommer betyder det endast ett konstaterande av att de villkor för Karl XIII:s utväljande, som den 20 okt. stipulerats för hans val, uppfyllts.

Med samma rättskonstruktion opererar också det norska statsrådet, då det samma dag om 4 novemberbeslutet under rättar unionens främste upphovsman, den svenske kronprinsen, »le fils adoptif de l'auguste maître, que la nation norvégienne nous a donné»².

Om nu Karl XIII och de, som förde hans talan, fortfarande velat urgera Kieltraktatens rättsståndpunkt, borde de rimligen ha tillbakavisat den oförsynthet det innebar att som en frivillig gåva erbjuda vad som var en självklar rätt. Så skedde emellertid icke. Nöjda med att ha segrat i sak offrade de en form, som icke mera för dem hade något värde. De uppgåvo nyssnämnda motsägelsefulla kompromiss och accepterade Eidsvoldsprinciperna helt. I sitt svar till statsrådet talar Karl Johan visserligen om Karl XIII:s proklamation till konung, men då han strax efteråt talar

¹ Om Möllers förslag se Stortingets Forh. s. 347, 397, 434.

² Alin, Unionen, bilagor s. 307.

om nationens trohet mot den suverän den valt, kunde icke gärna tvivel råda om den rättsgrund, han ställt sig på¹. Ännu tydligare uttrycker han sig, då han i sitt tal i stortinget den 10 nov. inlåter sig på en redan av Christian Frederik i brev till Karl XIII prövad² och sedan enligt kommissariernas berättelser av det urtima stortingets ledamöter gärna lancerad³ parallell mellan Sverige 1809 och Norge 1814. »Det var konungen», heter det, »den dubbla äran förbehållen att se tvenne fria folk otvunget och enhälligt tillbjuda honom kronan. Emot svenskarna gjorde han ej sin arvsrätt gällande och emot Eder föredrog han de anspråk, som för hans hjärta ägde ett högre värde, de nämligen, som från Eder kärlek härleddes, framför de rättigheter, dem heliga förbund honom förvärvat»⁴. Och han tillägger med tanke på det krig, han fört för Norges erövring: »den fredliga palm, jag i dag emottager av ett fritt folk, övergår vida i mitt hjärta alla segrens lagrar»⁵. Kunde det klarare sägas ifrån att unionens skapare i valet mellan Kiel och Eidsvold till sist stannat inför Eidsvold. Och någon slags sentimentalitet låg icke förborgad bakom sådana ord. I längden måste dock unionen vinna på att ha grundats på även Norges insikt om dess fördelar i stället för på vapnets makt.

Med dessa uttalanden för ögonen lönar det icke mödan

¹ Alin, Unionen, bilagor s. 308.

² Rigsforsamlingens Förhandlingar I s. 8.

³ Yngvar Nielsen, 1814, Det første overordentlige Storthing ss. 160, 163, 205.

⁴ Det har varit för mig omöjligt att förstå, huru Edén a. a. s. 98 kan komma från att Karl Johan genom dessa ord tydligen förklarar, att han uppger den rättsliga åtkomst, Kielerfreden erbjöd, till förmån för den, som stortingsbeslutet innebar. Han kunde rimligen icke begära få både i säck och i påse.

⁵ Det synes mig vara ett konstitutivt fel i Edéns bevisföring, att han icke ser, det svenskarna genom att acceptera ett för sig sakligt sett behagligt beslut av stortinget, fattat under klar förutsättning av Kielertraktatens intighet vis à vis Norge, med resultatet även accepterat förutsättningen. Vad de sinsemellan uttala i sådant sammanhang saknar betydelse (se t. ex. Edéns a. a. s. 92 f.). Edén har på intet sätt lyckats gendriva Auberts uttalande i Kielertraktatens Opgivelse s. 31.

att granska vad som sagts senare, eller av mindre representativa personer eller till annan adressat än Norges storting.

V.

I och med att Karl XIII av Norges folkrepresentation mottagit den krona, han tidigare ansett sig med vapenmakt ha tilltvungit sig av dess forne konung, och som ett verk av samma autonoma norska statsorgan promulgerat den författning, han tänkt sig kunna på egen hand oktrojera, har unionen mellan Sverige och Norge lagts på en helt ny bog. Den rättsgrund, varpå den vilar, är sedan den 4 nov., vad särskilt accentueras i den norska stortingsdeputationens hyllning på rikssalen i Stockholm den 14 dec. 1814, det beslut, Norges folk, sedan »dess rätt att konstituera sig som en självständig stat» blivit av Karl XIII erkänd, fattat om »en ständigvarande förening mellan Sveriges och Norges riken under en gemensam konung»¹. Beslutet, som är kodifierat i Norges grundlag, är dock ensidigt och därmed villkorligt. Det förutsätter motsvarande bestämmelser i Sveriges regeringsform, beslutna av dess grundlagstiftare eller rättare, då dess konungs samtycke redan är givet genom den accept, grundlovens kungliga ingress utgör, ständer. Vilande på parallella bestämmelser, givna i lagar, som båda folkrepresentationerna var för sig ha bestämmanderätt över, skall föreningen, om de den 4 nov. inslagna riktlinjerna fullföljas, i framtiden söka säkerheten för sitt bestånd i den gemensamma kungens ohåga att låta föreningsbanden lossas².

Med nu skisserade nya rättskonstruktion arbetar också Karl XIII i sin proposition till rikets ständer vid 1815 års urtima riksdag om de nya konstitutionella förhållanden, som uppkommit till följd av föreningen mellan Sverige och Norge. All solidaritet med Kielertraktatens rättskonstruktion är nu uppsagd. I stället påtager konungen sig rollen av det

¹ Talet är avtryckt i Rydin a. a. bilagor s. 97 ff.

² Se och jämför Rydin a. a. bl. a. s. 225 f.

norska tillvägagångssättets försvarare gentemot möjliga invändningar från de svenska ständernas sida. Bevisföringen, som vi redan mött ett par gånger, är onekligen ett argumentum ad hominem. »Med fästat avseende på rikets ständers eget givna efterdöme, som», heter det, »vid en evigt minnesvärd riksdag, under hotande yttre omständigheter likväl ej tvekade att först stadga villkoren för den nya samhällsordningens bestånd, innan de gävo sig en konung att vårda och främja deras frihet, visade sig Norges rikets representanter lika värddiga deras bestämmelse och deras medborgares förtroende». Det enda arrangemang, konungen, sedan tanken på de båda folkens sammansmältning till ett uppgivits, reflekterar på, är »en fullkomlig jämlikhet dem emellan» utan avseende på deras invånarantal o. d. Jämlikheten ter sig rent av som en konsekvens av det analoga sätt, varpå de båda folken underkastat sig »den gemensamme regenten». Ur nämnda synpunkt är det, som k. m:t ber ständerna besinna sig på de §§ i Norges grundlag, »som stå i sammanhang med stadganden av enahanda art i Sveriges rikets regeringsform». Meningen är tydligen att i dennas text skola företagas sådana ändringar, att resp. bestämmelser i Norges grundlag nu få ovillkorlig giltighet. Dock antydes, att ändringarna icke behöva bida den tid, som i RF § 81 är föreskriven. Motiveringen härför är sådan, att den i efterhand ger ett försvar för att icke heller Eidsvoldsförfattningens bestämmelser om grundlagsändring iakttogos, när densamma reviderades av hänsyn till unionen. Riksens ständer må, förklaras det, kunna genast besluta om sådana frågor, som hämta sin grund i rikets yttre förhållanden, och slippa den procedur, som motiveras av hänsyn till den inre samhällsordningen.

Konstitutionsutskottet¹ har utan skrupler följt de anvisningar i fråga om raskt handlande, som lämnats av k. m:t, och därvid gått ett stycke längre än denne själv. Den av Norge inslagna linjen har följts endast så till vida som ständerna rekommenderats godkänna de av den norska grund-

¹ Dess betänkande är avtryckt hos Rydin a. a. bilagor s. 106 ff.

lagens bestämmelser, som medförde ändringar i den svenska regeringsformen, och därmed förvandla Karl XIII:s accept av den norska konstitutionen från en betingad till en obetingad. Den egna regeringsformens text skulle däremot lämnas orubbad. I stället skulle föreningsvillkoren intagas i en särskild av de svenska och norska statsmakterna gemensamt fastställd riksakt. Det är samma arrangemang, som tidigare förgäves föreslagits inom norska stortinget, och den svenska motiveringen, som framför allt bestått av A. G. Silverstolpe, påminner om den norska. De frågor, som röra sambandet mellan Sverige och Norge kunna, förklaras det, vara verkliga konstitutionsfrågor utan att därför behöva behandlas som de rent svenska och rent norska. Var för sig konstituerade Sveriges och Norges författningar vardera områdets olika folkmassor till en stat, existerande i och genom sig och utan given gemenskap med någon annan. De ifrågasvarande stadgandena vore visserligen avsedda att konstituera »hela massan av Skandinavians inbyggare men icke ännu till ett fullständigt helt utan till en partiell och villkorlig samfällighet». Därför borde akten, varigenom k. m:ts framställningar skulle antagas, vara en helt annan än regeringsformen och denna förbli orubblig ägnad åt Sveriges enskilda inre samhällsskick, så länge Norge enligt sin medgivna rättighet fortfarande äga en för sitt. I den oförmödade, men visserligen tänkbara händelse av föreningsbandets upplösning borde Sveriges enskilda konstitution lika litet som Norges ånyo behöva ändras för att vidmakthålla vardera staten vid det skick, densamma såsom särskild var ämnad att äga.

I överensstämmelse med konstitutionsutskottets förslag ha ständerna handlat så väl i fråga om godkännandet av nyssnämnda §§ i Norges grundlov som när det gällde upprättandet av en särskild unionsakt. Dess långgrandiga rubrik ger kontentan av dess tillkomsthistoria och lyder: riksakt till bestämmande av de genom föreningen mellan Sverige och Norge uppkomna konstitutionella förhållanden, beslutad, samtyckt och föravskedad på allmän urtima riksdag i Stock-

holm den 6 aug. och på lagtima storting i Kristiania den 31 juli 1815. Sveriges ständer och Norges storting uppträda i den ingress, som befinner sig närmast det paragraferade innehålllet, såsom de där kommit överens om att i en särskild riksakt innefatta »villkoren för den mellan Sverige och Norge träffade föreningen under en konung men med åtnjutande av särskilda regeringslagar» och driva därvid nonchalerandet av Kieltraktatens rättsgrund så långt, att föreningen förklaras tillvägabragt »ej av vapnen men av den fria övertygelsen». Något nytt utöver ståndpunkten i november 1814 är detta dock icke. Det nya består i stället däri, att rättsgrunden för föreningen icke, som då avsetts, är att söka i tvenne grundlagar, en norsk och en svensk, som resp. lands grundlagstiftare har i sin hand, utan i en akt, tillkommen genom ett sambeslut dem emellan och därför ej möjlig att ändra utan i inbördes gemenskap.

I riksakten föreligger äntligen ett unionskontrakt. Dock har detta intet att göra med sådana fall, som avses i RF § 12. Någon annan § i regeringsformen ha riksaktens upphovsmän säkerligen icke tänkt sig möjlig att åberopa till stöd för dess stiftande än § 81, men ej heller den håller måttet. Vad den normerar är icke grundlagstiftning överhuvud utan ändring av någon av de fyra grundlagar, som uppräknas i § 85. På motsvarande sätt förhåller det sig med § 112 i den norska novemberförfattningen. Riksakten är en konstitutionell stadga sui generis, för vars stiftande lika litet något stöd kan finnas i regeringsformen, som för dennas eget stiftande något statsrättsligt stöd kan uppletas. Stödet får i båda fallen sökas i folkkrätten, som ju även reglerar revolutionära omvälvningar. Riksakten är ett folkrättsligt aktstycke lika väl som Kieltraktaten. I viss mån är den jämförlig med en förbundstraktat. Dock är den statsförbindelse, den skapar, av vida innerligare och varaktigare slag än t. ex. de allianstraktater mellan Sverige och stormakterna, vari den söker sin första upprinnelse. Att 1815 års riksakt gäller framför bestämmelser i 1809 års RF, som den strider mot, hänger samman med att folkkrätten bryter

statsrätten¹. K. M:ts och konstitutionsutskottets resonemang härvidlag år 1815 är mer härkraftigt än man velat medge. Med Norges grundlov, varur dess bestämmelser hämtats, står den icke i strid, men den gör dem onödiga. Att stryka dem ur Norges grundlov hade varit en naturlig konsekvens av att de icke inrangerades i Sveriges regeringsform. I stället förklarades — egendomligt nog på norsk tillskyndan — i riksakten § 12, att omskrivna bestämmelser skulle i anseende till Norge ha samma kraft som detta rikets grundlag².

Att Karl XIII försåg riksakten med en kunglig ingress var en naturlig följd av att han så gjort både med Sveriges regeringsform och Norges grundlov. Att han lät den också få vad den senare saknar — en kunglig avslutning saknar större intresse, då det visar sig, att denna blott utgör en motsvarighet till senare delen av grundlovens ingress. De tre verb — »stadfästa, gilla och bekräfta» — som trätt i stället för resp. »antaga, gilla och bekräfta» och »antage, stadfäste og bekræfte» — må gärna uppfattas som en sanktionsformel. Sanktion har också lämnats av Sveriges och Norges konung i så nära anslutning som möjligt till i de båda länderna gällande regler för grundlagstiftning³. Borteliminering av »antaga (antage)» är signifikativt. Karl XIII är konung så väl över Sverige som Norge, och blir det icke först genom att antaga en av resp. nationalrepresentation redan beslutad grundlag. För konungens rätt att stifta riksakten

¹ Jag kan således icke instämma i den principiella förkastelsedom, Alin i Hist. Tidskr. 1887 (Strödda bidrag till svenska statsskickets historia IV) uttalar över sättet för riksaktens antagande. Jag instämmer i häradshövding Barthelsons av Alin s. 316 f. citerade ord, att regeringsformen ej vore »stiftad till regel för sättet att göra ett samband emellan nationer». En annan sak är att man genom riksakten ändrat regeringsformen i större utsträckning än som betingats av föreningen (Se t. ex. Alins uppsats s. 312).

² Ehuru Varenius anser Norges grundlov vara det första och egentliga unionskontraktet, till vilket riksakten sluter sig som ett supplement, kan jag dock acceptera vad han säger i Nyare unionell litteratur s. 67 st. 4 och 5 om ändring av Norges grundlov. Alltid måste dock sådana ändringar även införas i riksakten.

³ Alin, Unionen bilagor s. 353.

torde det dock vara lika svårt att finna någon statsrättslig hemul som för ständernas. Ej heller skall man vare sig i Sveriges grundlagar eller i riksakten kunna finna några anvisningar i fråga om den senares ändring. Folkrättsliga grunder torde behöva åberopas för dess ändring genom samfällt beslut av den gemensamme konungen och de båda representationerna ¹.

VI.

Därmed kunde Kieltraktatens öde synas följt »to the bitter end». Det har visat sig, att svenskarna, som aldrig tvekat i sak, d. v. s. om nödvändigheten att bringa en union med Norge till stånd, då det gällt formen eller rättsgrunden övergivit den ena positionen efter den andra. Norrmännen, som realiter sett tvingats att anamma en politisk förbindelse, de flesta av dem hyst en ur svensk synpunkt oförklarlig motvilja för, ha haft glädjen att se den rättskonstruktion, de med doktrinär seghet bitit sig fast vid, accepteras även av svenskarna ². Till sist ha dessa med tillfredsställelse slutit upp kring tanken att unionen hade tvenne konstitutionella och därmed autonoma staters frivilliga överenskommelse att tacka för sin existens. Norges suveränitet har av Sverige till fullo erkänts. Eidsvold har övervunnit Kiel.

Kielfreden innehöll emellertid andra bestämmelser än sådana, vartill norrmännen hade anledning att taga ställning på Eidsvold. Vad blev konsekvensen med avseende på dessa av att svenskarna till sist ställde sig solidariska med norrmännen?

¹ Min uppfattning av förhållandet mellan Norges grundlov och riksakten torde i väsentliga punkter överensstämma med Nils Höjers i hans »Statsförbundet mellan Sverige och Norge» s. 24 ff. Att realunionen överhuvud och därmed även den svensk-norska har en folkrättslig karaktär framhäves av Jellinek, Die Lehre von den Staatenverbindungen, Wien 1882 s. 218 ff., 223 ff. Av samma mening äro Aall och Gjelsvik a. a. s. 60 ff.

² Trygger medger också i sin recension av Alins arbete, att man 1814 använde »former, som mera överensstämde med den norska ståndpunkten». Se a. a. s. 6.

Som vi erinra oss, skulle Danmark som kompensation för Norge erhålla det svenska Pommern. Dock skulle detta enligt Kieltraktaten art. XV mom. 6 icke evakueras av de svenska trupperna förrän sådana ockuperat fyra uppräknade norska fästningar. Transaktionen skulle verkställas av kommissarier, utsedda av de båda höga kontrahenterna. Då nu Danmarks konung till följd av sina ämbetsmäns olydnad och norrmännens motstånd icke kunde fullgöra sina förpliktelse i fråga om »Norges fredliga besittningstagande» utan lämnade åt svenskarna att själva »med vapnen i hand genomdriva verkställigheten av Kielfredens huvudartikel» — ordalagen äro Karl Johans i brev till det svenska sändebudet vid kongressen i Wien, greve Löwenhjelm ¹ — var det naturligt att Sverige ansåg sig böra behålla Pommern. Konsekvensen blev således den, som man framhållit för norrmännen, då man förehöll dem deras motstånd såsom en olaglighet, nämligen att genomförandet av en sluten fred gjordes helt omöjlig.

I en sådan situation hade det legat nära till hands för svenskarna att för att få behålla Pommern helt ignorera Kieltraktaten och även gentemot Europa visa hän på den norska folksuveräniteten såsom unionens rättsliga grundval. Tendenser i den vägen synas icke ha saknats ². På allvar har man dock icke på Wienerkongressen velat lansera en där så illa anskreven princip. Den svenske kungens rätt till Norge skulle därigenom icke blivit stort bättre än om han själv under fullföljande av planer från gustaviansk tid organiserat ett norskt uppror mot dess lagliga överhet. Sverige skulle visserligen bevarat sin rätt till Pommern men Danmark också sin rätt till Norge. Sverige vidkändes därför fortfarande Kieltraktaten i och för sig men urgerade, att Danmark genom att icke fullgöra sina däri angivna för-

¹ Citaten hämtade från Edén a. a. s. 113.

² Härmed avses den svenske utrikesstatsministerns skrivelse till Sveriges sändebud i utlandet av den 10 nov. 1814. Tryckt av Aubert, Kieltraktatens Öpgivelse s. 9. I fråga om skrivelsens tolkning ansluter jag mig till Aubert och icke Edén.

pliktelser i fråga om Norge löst Sverige från dess förpliktelser i fråga om Pommern. Allmänt medhåll vann dock icke den svenske ministern, då han urgerade sin regerings rätt att utan vidare behålla sistnämnda land. Särskilt England framhöll, att den danske kungen lojalt uppfyllt sina förpliktelser. Om han icke bestraffat sina olydiga ämbetsmän, hade det berott på att Sverige lagt sig ut för dem. Sverige hade, när det avslöt Kieltraktaten, varit berett på att norrmännen skulle sätta sig till motvärn och således vetat, huru osäker den besittning var, som utlovades det. Saken ordnades till sist så, att Sverige avstod Pommern till Preussen mot att detta ekonomiskt och annorledes gottgjorde så väl det land, som faktiskt var i besittning av Pommern, nämligen Sverige självt, som det land, som därpå gjorde rättsliga anspråk gällande, Danmark. I samband därmed förklarades i en särskild deklaration Kieltraktatens övriga bestämmelser äga gällande kraft. Det norska »upproret» fick således i alla fall till följd att Kieltraktaten i viss omfattning och mening måste göras om. Gentemot den danske konungens eventuella anspråk kunde Kieltraktaten fortfarande åberopas. Gentemot Norge hade Sveriges konung däremot förklarat sig icke vilja göra bruk av densamma¹.

Även i fråga om Norges andel i dansk-norska statskulden fick det förhållandet att den danske konungen ej förmått effektuera Kieltraktatens huvudbestämmelser sina konsekvenser. Striden därom, som först utkämpades på 1820-talet, kan dock här icke upptagas till behandling².

VII.

Den nu slutförda undersökningen torde ha visat, att den Alinska uppfattningen överhuvud icke är hållbar. Tol-

¹ Se Ernst Carlsson, Sverige på kongressen i Wien s. 115 ff. (Hist. Tidskr. 1883) och Feuk, Sverige på kongressen i Wien 1814—1815 s. 58—186 samt Clasons recension av sistnämnda arbete i Hist. Tidskr. 1916 s. 45 f. (Uttalanden i rättsfrågan återfinnas hos Feuk å bl. a. ss. 100, 102, 112 f. 119 f. 124 ff.). Egendomligt är att t. o. m. Wetterstedt kunde sväva på målet i nämnda rättsfråga. Se Varenius, Carl Johan och Danmark s. 65 f.

² Se Aubert, Kieltraktatens Opgivelse s. 44 ff.

ningen av Kieltraktatens konstitutiva bestämmelse är i uppenbar strid med dess tydliga och väl övervägda formulering. Intet avgörande bevis har heller av Alin och hans skola kunnat företes för att traktaten, så länge den av Sverige urgerades gentemot Norge, så tillämpades som den med mycken självsäkerhet framförda tolkningen kräver. Rent obegripligt förefaller Alins och hans lärjungars förnekande av att traktaten, huru den än må tolkas, till sist av svenskarna helt övergavs vad förhållandet till unionsbrodern angår. Den gamla uppfattningen karikeras, i det den förklaras gå ut på att Norge avträdde till »Karl XIII personligen». Vad Alin ställer häremot och aldrig tröttnar att uppprepa, nämligen att Norge avstods till Sveriges konung »i hans egenskap av svenska statens representant» är icke blott i och för sig riktigt utan också det adekvata uttrycket för den gamla uppfattningen och det i trots av att Alins trognaste lärjunge, Varenius, anser sig behöva bestrida, att Norge tillföll »konungen i annan egenskap än av svensk statschef»¹. Ingen har veterligen tänkt annat än att Norge tillföll Sveriges konung i denna hans egenskap på samma sätt som den tyska kejsarkronan under Bismarckförfattningen tillföll Preussens konung i denna hans egenskap. En annan sak blir att en funktionär, som får en funktion som appendix till en annan, måste väl betänka, när han uppträder i den ena egenskapen och i den andra². Till en dylik förväxling gör sig mästaren Alin skyldig, då han i slutraderna till sin stora bok låter Sveriges konung just i denna sin egenskap, det vill förmodligen säga i svenska statsrådet, sanktionera norska grundlagsändringar.

Om den Alinska uppfattningen icke kan godtagas som

¹ Se Varenius i Hist. Tidskr. 1931 s. 152.

² Ett exempel må åskådliggöra detta. Professorn i praktisk teologi vid Lunds universitet har tills i föl i denna sin egenskap varit domprost i Lund och därmed kyrkoherde i Lunds stads- och landsförsamlingars pastorat. Därför kan det dock icke sägas, att han, när han fungerade som präses i domkapitlet eller predikant i domkyrkan, uppträdde i sin egenskap av professor. Att föreläsa i predikstolen är ett lika svårt fel som att predika i katedern.

vetenskapens sista ord, så har den dock sitt stora intresse som politiskt symptom. Alin har icke kunnat frigöra sig från ett »idolum», som Bacon icke nämner, därför att det ingen roll spelar inom naturvetenskaperna, men som inom samhällsvetenskaperna kan spela fula spratt, nämligen det egna partiets politiska åskådning. Själv en framstående högerman har han i Kielertraktaten läst in en lydrikesteori, som väl passade samman med de överhöghetsanspråk vis å vis Norge, så många högermän på hans tid säkerligen icke utan skäl misstänktes för.

För frestelsen att förblindas av egen partiåskådning går naturligtvis ingen fri. Även Rydins uppfattning skulle kanske kunna sättas in i ett politiskt sammanhang. Dock kan man icke frigöra sig från intrycket att den åskådning, som besjälade honom, var mera kongenial med Karl Johans än Alins, genomandad som den var av förståelse för den svagares rätt även i internationella förvecklingar¹. Inga storsvenska höjelser ha hindrat vare sig honom eller Forssell att förstå, att den livligt omskrivna ändringen i art. IV företogs till den ändan att Norge icke blott skulle ha namn av kungarrike, vad det ju redan får i början av mom. 2, utan även vara det i samma mening som Sverige självt och fördenskull förenas därmed i lydriad för icke det större riket utan en för båda rikena gemensam konung.

¹ Rydin a. a. s. 116 f.

Fredrik Lagerroth.